

חלאת מחשבת

דיון לעומק בנושאים עיוניים ~ רעיונות והערות ~ בפרשת השבוע

פרשת השבוע "יתרו" (ובו ז' עניינים בביאור הפרשה ופרק "נחשבה")

"מתוך ההפיכה" (סיפור היסטורי מפעים מהעבר הלא רחוק)

פרק צ"ו "במצודה הפרוטה"

(א) מה נתחדש באמונה בנבואת משה במעמד הר סיני?

אמונה מושגת שאין כל ספק במה שמאמינים ואם עדיין יכולים היו לתלות בלט וכישוף אייב אין זו אמונה!?

ולגודל הדוחק יש לומר דאה"נ בשעת קריעת ים סוף לאחר שראו את יד ה' הגדולה הייתה אמונה אמיתית בקב"ה, שהרי כולם הגיעו לכלל השגה של רוח הקודש שהרי ראתה שפחה על הים יותר מנביאים ומכוח זאת נאמרה השירה, ברם עדיין לא התחדש בה הכוח של "ובך יאמינו לעולם" ברם במתן תורה לאחר שהם שמעו את הקב"ה מדבר עם משה רבינו הייתה להם השגה גבוהה ביותר כי משה רבינו הוא שליח הבורא יתברך בכל מעשיו ובמעמד הר סיני נחקקה ההשרשה לכל הדורות עד שהרמב"ם קורא לזה "עינינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר" כלומר כוח מעמד הר סיני מיוחד לכל אלו שעמדו בהר סיני והרי לא רק הם עמדו בהר סיני אלא כל הנשמות העתידות לצאת עד סוף כל הדורות, והייתה לכולם את כוח הקליטה והשמיעה עד שעל כל אחד מאתנו נאמר "עינינו ראו ולא זר, אזנינו שמעו ולא אחר".

במעמד הר סיני התחדש הכוח שהאמונה לא תהיה רק לדור ההוא אלא לכל הדורות הבאים, לפיכך מוסיף שם הרמב"ם (הלי ג') "לפיכך אם עמד הנביא ועשה אותות ומופתים וביקש להכחיש נבואתו של משה רבינו אין שומעין לו, ואנו יודעין בביאור שאותן האותות בלט ובכישוף הן, לפי שנבואת משה רבינו אינה על פי האותות כדי שנערוך אותות זה לאותות זה, אלא בעינינו ראינוה ובאזנינו שמענוה כמו ששמע הוא וכו'". מבואר בדברי הרמב"ם שזה היה הכוח המיוחד של מעמד הר סיני, שלא יוכל נביא ברבות הימים להטיל ספק בנבואת משה, על כן נס קריעת ים סוף לא היה בו די כדי למנוע להכחיש את כוח הנבואה של משה רבינו, כי ח"ו אפשר היה לומר שיש כנגד הכוח של האותות שנעשו בקריעת ים סוף את האותות הסותרים של אותנו נביא ומניין לנו של מי עדיפים? ברם לאחר מעמד הר סיני לא יהיה ניתן להכחיש את כוח הנבואה של משה רבינו כי אנו בעינינו ראינו ואזנינו שמעו את

איתא בפרשה (פ' י"ט פס' ט') **"ויאמר ה' אל משה הנה אנוכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם ויגד משה את דברי העם אל ה'".**

מפשטות דברי הפסוק נראה דרק במתן תורה הושלמה האמונה בה' יתברך ובמשה רבינו, לכאורה צ"ל דכבר האמינו בקב"ה ובמשה בקריעת ים סוף, כמו שנאמר (לעיל פרק י"ד פס' ל"א) "ויראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו" ומה התחדש עתה באמונה במשה רבינו?

ברם אפשר דבאמת באותו זמן הגיעו בני ישראל לדרגת אמונה הגבוהה ביותר וראו שהקב"ה מחולל ישועות ומשה רבינו הוא הנביא שדרכו מתחוללים הניסים, אבל ברבות הזמנים יש לחוש שתיחלש האמונה במשה רבינו ואין הבטחה שיאמינו בו בכל הדורות, ברם עתה מבטיח הקב"ה למשה רבינו שמעתה יאמינו במשה רבינו עד סוף כל הדורות, שפעל את הכל בדרך הנבואה ולא חידש מאומה מלבו.

ברם מדברי הרמב"ם (פ' ח' מיסוה"ת ה"א) נראה דעד למעמד הר סיני לא הושלמה האמונה במשה רבינו. דז"ל "משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי וכו', ובמה האמינו בו, במעמד הרב סיני, שענינו ראו ולא זר ואזנינו שמעו ולא אחר וכו', והקול מדבר אליו ואנו שומעים, משה משה לך אמור לך כך וכך, וכן הוא אומר פנים בפנים דבר ה' עמכם וכו'. ומניין שמעמד הר סיני לבדו הוא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי? שנאמר "הנה אנוכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם" מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם".

משמע דעד למעמד הר סיני הייתה האמונה יכולה להיות אמונה שיש בה דופי דאפשר שמשה רבינו עשה את קריעת ים סוף בלט ובכישוף, וצ"ע והלא התורה כבר העידה על עם ישראל "ויאמינו בה' ובמשה עבדו" והרי

אמר ליה אין משה אומר כלום מלבו אלא מפי הגבורה, אם אין אתה מאמין הרי הקב"ה ומשה אצל פתח אהל מועד בא עמי ושאלו. ויש להבין למה היה צריך לומר שמושה רבינו נמצא שם הלא יכול היה לומר לו יכול אתה עצמך לשאול את הבורא ותראה שאין משה בודה מלבו כלום, ברם לפי האמור כאן הדברים מבוארים, כי רצה להראות לו כי רק משה רבינו היחיד מכל הנביאים שיכול לשאול את הקב"ה בכל עת וזו היא ממעלות משה רבינו על כל הנביאים ויראה שמושה רבינו שואל כעת את הקב"ה על העניין

(ומזה נראה שרק משה רבינו הוא זה שיכול לשאול את הקב"ה ואילו המלאך עצמו אינו יכול לשאול ודבר זה קצת תמוה, דהיכן נאמר שמעלת משה רבינו היא אף על פני המלאכים וצ"ע).

יש לתמוה דלפי דברי מרן זי"ע נתחדש שכבר כעת לא רק שיאמינו בנבואת משה לעולם אלא גם בזה שהוא מעל כל הנביאים, אי"כ היאך אמרו אהרן ומרים "הרק אך במשה דיבר ה'" דנראה לכאורה שהשוו את נבואתם לנבואת משה רבינו, דהרי עצם הטענה שלהם הייתה שהם לא פירשו מדרך ארץ על אף היותם נביאים ומפני מה פירש משה רבינו. אולם אם כבר עתה הוחדרה ההכרה במעלה המיוחדת של משה רבינו אי"כ אין כל משוואה בין משה ליתר הנביאים, משמע דרק התם נתחדשה המעלה שנאמרה על משה "פה אל פה אדבר בו ובמראה ולא בחזות" ועד לאותו רגע יכולים היו לסבור שמדרגתו שווה להם והדברים צריכים ביאור רחב ואכמ"ל בעניין.]

(מהרה"ג החו"ב בעל ויברך דוד שליט"א)

ב) ביאור המנהג לקדש בבית הכנסת

זכור את יום השבת לקדשו (כ, ח)

בטור וש"ע או"ח סי' רס"ט מובא המנהג שהש"ץ מקדש בבהכ"נ אחרי התפילה, וכתב הטור בשם רב נטרונאי גאון שטעם המנהג הוא שיש אנשים שאין להם יין בביתם ומקדשין על הפת, ומפסידים בזה את מה שאמרו שקידושא דבי שימשי הוא רפואה לעינים ולכן תקנו לקדש על היין משום רפואה, ועי' באו"ז סי' תשנ"ב שכתב דברים חוצבי להבות אש נגד מי שזילזל במנהג קדום זה.

אמנם הטור ושאר הראשונים תמהו מאוד על מנהג זה, דהא קי"ל בפסחים ק"א ע"א כשמואל דאין קידוש אלא במקום סעודה, וכיון שאינו במקום סעודה אין זה קידוש כלל, וברכה לבטלה היא, וגם אסור לטעום מהכוס דאסור לטעום כלום לפני קידוש.

ובספר העיתים סי' ק"מ כתב: "ואמר מר רב מתתיה בין איכא אורחים דאכלי בבית הכנסת ובין ליכא מקדשין ומבדילין בבית הכנסת דבעינן זכרהו על היין בכניסתו וביציאתו **דילמא איכא איניש דלא שכיח**

קריאת הקב"ה למשה ואת סדר העברת הדברים, לפיכך נדע בבירור שמושה רבינו הוא השליח של הקב"ה ונבואתו אמת ואילו אותו נביא פועל בלט ובכישוף.

נמצא שבמעמד הר סיני נתחדשו שני דברים שלמעשה הם אחד, עצם האמונה במושה לעולם, ועוד שלא יוכל שום אדם להכחיש את כוח הנבואה של משה רבינו על ידי אותות ומופתים.

מרן הגרי"ז הלוי זי"ע אמר בעניין: חלוקה נבואת משה רבינו משאר נביאים, דאילו שאר הנביאים אינם יכולים לשאול בנבואה בכל עת שירצו, רק כשיעלה הרצון מה' תשתלח נבואה לנביא בשעה שיהיה ראוי לכך, אבל משה רבינו יכול היה לשאול בנבואה בכל עת שירצה. וכן איתא ברמב"ם (פ"ז מיסודה"ת הל' ו') וז"ל "כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו, משה רבינו אינו כן, אלא כל זמן שיחפוץ רוח הקודש לובשתו ונבואה שורה עליו, ואינו צריך לכוון דעתו ולהזדמן לה שהרי הוא מוכן ומזומן כמלאכי השרת, לפיכך מתנבא בכל עת וכו'".

לפי"ז יש לבאר את הפסוק (פס' י"ט) "ויהי קול השופר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלוקים יענו בקול" כלומר דמושה יכול לדבר ולשאול אימת שירצה ומיד הקב"ה עונהו (וברש"י כשהיה משה מדבר ומשמיע הדברות לישראל, שהרי לא שמעו מפי הגבורה אלא אנוכי ולא יהיה לך והקב"ה מסייעו לתת בו כוח להיות קולו מגביר ונשמע).

והוסיף מרן הגרי"ז זי"ע דבכלל מה שאמר ה' "בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם" מונח שלא רק שיראו שהוא נביא ה', אלא גם יראו את המעלה המיוחדת שיש בנבואת משה יותר מיתר הנביאים וגם על זה נאמר "וגם בך יאמינו לעולם"

דהיינו לא רק שיאמינו בעצם נבואת משה לעולם, שלא יהיה אי מי שינסה לערער על הנבואה עצמה, אלא גם יראו במיוחדות של הנבואה שהיא מעל כל הנביאים עכ"ל מרן.

והביא לזה מו"ר מרן הגאון האמיתי רמ"ד הלוי זצוק"ל ראיה ממדרש לקח טוב (י"ט, י"ט) על הפסוק "משה ידבר וגו' משה ידבר והאלוקים יענו בקול" שנאמר "בעבור ישמע העם בדברי עמך" וצריך להבין מה השייכות בין שני הפסוקים שהמדרש מקשר ומחבר ביניהם?

ברם לפי דברי מרן זי"ע ניחא, דכוונת המדרש לומר דזה שמושה ידבר והאלוקים יענו בקול זהו האופן שישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם, שעל ידי שהעם רואים שמושה שואל והקב"ה עונהו תיכף רואים גם את המעלה המיוחדת של נבואת משה רבינו על יתר הנביאים וזה מתבאר בקרא של "משה ידבר והאלוקים יענו בקול" ויעוין ברש"י (פר' קרח במדבר פ' י"ז י"ג) "ויעמד בין המתים" אומר רש"י "אחז את המלאך והעמידו וכו', אמר ליה משה ציווני לעב על ידך וכו'

אקרא, ואם לא עשה כן לא יצא ידי תקנת חכמים וצריך לחזור לקדש במקום סעודתו אם יש לו, אבל עכ"פ יצא עיקר תקנת קידוש בצלותא ואכסא כהבדלה ואסמכוה אקרא זכרהו על היין".

ועפ"ז תירץ המשכנו"י באופן נפלא את המנהג לקדש בביהכ"נ, וז"ל: "ולפ"ז נכון המנהג מאוד, דודאי עיקר קידוש על היין, רק קצת פוסקים התירו חמר מדינה וקצת אסרו גם פת, לכן מקדשין בביהכ"נ על היין ויוצאין כולן עיקר מצוה, רק תקנת חכמים לקדש עוד במקום סעודה וגם להוציא בני בית מקדשין אח"כ בבית על השכר ותרווייהו צריכי".

והעולה מדבריו שיש בקידוש שני דינים שונים: א. קידוש על הכוס גם בלי סעודה. ב. קידוש במקום סעודה, והם שני דינים שונים שאינם מעכבים זה את זה, שגם קידוש בלי סעודה הוא קידוש מעליא, אלא דעדיין צריך לעשות קידוש נוסף במקום סעודה.

אך לכאורה קשה לפי דבריו הלשון "אין קידוש אלא במקום סעודה", דמשמע דבלא סעודה אין זה קידוש כלל.

והנה בעיקר דבריו דיש שני דיני קידוש, ראיתי להרבה מחברים שכתבו לבאר דהקידוש אינו צריך לסעודה כלל, ודין קידוש במקום סעודה הוא רק דין בסעודה שצריך שיהיה בה קידוש, אך לענ"ד מלשון הגמרא "אין קידוש אלא במקום סעודה" מוכח דהוי דין בקידוש, שבלא סעודה אינו קידוש.

אלא הנראה בביאור הדבר הוא, דבפסחים ק"ו ע"א ילפינן לקידוש על היין מדכתיב "זכור את יום השבת לקדשו" ודרשינן "זכרהו על היין", ופירשו תוס' שם "דזכירה כתיב על היין זכרו כיין לבנון נזכירה דודיך מיין", ובהאי קרא אין כל רמז שצריך הקידוש להיות במקום סעודה, ובטעם הדבר שאין קידוש אלא במקום סעודה כתבו כל הקדמונים [בה"ג הלכות קידוש, רי"צ גיאת הלכות קידוש, העיתים סי' קמ"א בשם רע"ג, רי"ף רשב"ם ותוס' בפסחים ק"א ע"א, ועוד הרבה] דילפינן לה מדכתיב וקראת לשבת עונג במקום קריאה שם תהא עונג, ובמחזור ויטרי סי' ק"י כתב כן בשם הירושלמי.

נמצא שיש שני דיני קידוש: א. קידוש על יין אפילו בלי סעודה וילפינן ליה מזכרהו על היין. ב. קידוש במקום סעודה דילפינן ליה מוקראת לשבת עונג, ולפ"ז נראה דהא דאמרין "אין קידוש אלא במקום סעודה", זה קאי רק על הדין קידוש שנלמד מוקראת לשבת עונג, דקידוש זה אינו שייך כלל שלא במקום סעודה, אך הדין קידוש שנלמד מזכרהו על היין שפיר שייך גם שלא במקום סעודה.

ולפ"ז ניחא היטב בס"ד דברי רב מתתיה גאון שבשעת הדחק מהני קידוש ללא סעודה, דכוונתו היא דאז יוצאין ידי חובת קידוש של זכירה על היין, אך

ליה חמרא ונפיק בקדושה והבדלה דבית הכנסת", ובתשובת הגאונים שערי תשובה סי' י"ד כתב: "וששאלתם על ענין קידוש והבדלה בב"ה בין דאיכא אורחים דאכלי תמן בין דליכא מקדשין ומבדילין בבית הכנסת דבעינן זכרהו על היין דילמא איכא איניש דלא שכיח ליה חמרא ונפיק בקדושה דב"ה ואבדלתא ואף על גב דאמרין אין קדוש אלא במקום סעודה שעת הדחק שאני ונפיק בההוא קדושה אי שוי רעותא למיפק ביה", והלשון מוכיח שהיא היא תשובת רב מתתיה הנ"ל.

ולכאורה דבריו תמוהים, דהלשון "אין קידוש אלא במקום סעודה" משמע דבלא סעודה לא הוי קידוש כלל, ומאי מהניא בזה שעת הדחק.

ובמרדכי פסחים ק"א ע"א שכתב בשם השר מקוצי שמותר לשתות כוס של קידוש גם שלא במקום סעודה, ודקדק כן מלשון הגמ' שם, ע"ש, וכן במאירי שם כתב בשם גדולי המפרשים (והוא הראב"ד) שהמקדש בביהכ"נ צריך לקדש שוב בביתו אך מ"מ לאותו כוס מיהא קידושו מועיל ומותר לו לטעום ממנו.

ודבריהם צ"ב טובא, דממה נפשך, אם יצא ידי חובת קידוש למה לו לחזור ולקדש בביתו, ואם לא יצא איך שותה לפני קידוש.

ועוד כתב המאירי שם: "זה שביארנו שאין קידוש אלא במקום סעודה לא סוף דבר בשדעתו לאכול במקום אחר אלא אפי' מי שלא הי' דעתו לאכול כלל אין קידוש [שלו] כלום ולא יצא ידי קידוש... ומ"מ דוקא בזמן שדעתם לאכול ואירעה סיבה שמפקעת אכילתם אבל כל שאין דעתם לאכול ודאי מקדשין בלא אכילה ויוצאין", וכן בספר הבתים בית מנוחה שערי הקידוש והשביתה שער א' ז' כתב: "ויש מן הגדולים שכתב מי שאין דעתו לאכול בליל שבת מקדש על היין אע"פ שאין שם סעודה שאין מבטלין קידוש מפני הסעודה" (הובא בברכי יוסף סי' רע"ב בשו"ר ברכה אות א'), ובספר אוהל מועד שער קידוש והבדלה דרך א': כתב "וי"א שאם הוא שבע ואינו רוצה לאכול הרשות בידו לקדש אף על פי שאינו סועד", וכל זה צ"ב טובא.

והנה בסוגיא דברכות ל"ג ע"א סלקא דעתין דהמבדיל בתפילה לא יבדיל על הכוס, ובמסקנת הסוגיא שם ע"ב אמרי' "אמר ליה רבינא לרבא הלכתא מאי, אמר ליה כי קידוש, מה קידוש אע"ג דמקדש בצלותא מקדש אכסא אף הבדלה נמי אע"ג דמבדיל בצלותא מבדיל אכסא".

והקשה בשו"ת משכנות יעקב ס"ס ק"ו: "ולכאורה מה ראה מקידוש דלמא משום דבעינן קידוש במקום סעודה הצריכוהו לקדש אכסא גם כן", ותירץ: "אלא ודאי תקנה קבועה לקדש אכסא אף מי שאין לו סעודה כלל, וכמו דמסקינן בהבדלה, רק חכמים תקנו עוד שכוס קידוש יהיה במקום סעודה גם כן ואסמכיה

קדיש ואיתעקרא ליה שרגא ועיילי ליה למניה לבי גנניה דרבה בריה דהוה שרגא וקדיש וטעים מידי, אלמא קסבר אין קידוש אלא במקום סעודה, ולכאורה קשה דאי אין קידוש אלא במקום סעודה א"כ הקידוש הראשון שעשה רב הונא אינו קידוש וברכתו היתה ברכה לבטלה, וכן נמצא שטעם לפני הקידוש, ולמה לא טרח רב הונא לאכול מעט בחושך כדי שיהיה קידושו קידוש ולא תהא ברכתו לבטלה וטעימתו קודם קידוש [ומלבד זה קשה לומר דאמורא גדול כרב הונא נכשל בברכה לבטלה ובטעימה קודם קידוש], ואין לומר שבאמת כך עשה, כי אם כן לא היה מקדש שוב בבית חופת בנו, שהרי כבר יצא ידי חובת קידוש.

אכן לפי המבואר ניחא שפיר, דבאמת קידוש שלא במקום סעודה ג"כ הוי קידוש מעליא, ומותר לשתות ממנו, ולכן לא היה רב הונא צריך לאכול סעודה שם, אלא דמ"מ הוצרך לקדש שוב בבית במקום סעודה כדי לקיים את הדין הנוסף של קידוש במקום סעודה.

ונראה בס"ד להוכיח כן גם מדברי הירושלמי ברכות פ"ו ה"ו וסוכה פ"ד ה"ה, דאיתא התם (לפי גירסת רב ניסים גאון בתשוה"ג ליק סי' ק"ה, וכעין גירסא זו מבואר בתוס' פסחים ק' ע"ב ד"ה ידי ושאר ראשונים): "ר' יעקב בר אחא בשם שמואל **קדש בבית זה ונמלך לאכול בבית אחר צריך לקדש**, ר' אחא בר חנינא בשם ר' אושעיה אמר רב מי שסוכתו ערבה עליו מקדש לילי יום טוב אחרון בביתו ועולה ואוכל בסוכתו אמר ר' בון ולא פליגי מאי דאמר רב כשהיה דעתו לאכול בבית אחר ומאי דאמר שמואל בשלא היה בדעתו לאכול בבית אחר ונמלך".

ולכאורה תמוה מאוד, דהא בזה שנמלך לאכול בבית אחר גרם שהקידוש שקידש בבית הראשון לא יהיה קידוש ונמצאת ברכתו לבטלה, וכן נמצא שטעם קודם קידוש, וא"כ הוה לן למימר דאסור לו לאכול בבית אחר עד שיטעם משהו באותו בית שקידש בו [וממילא שוב לא יצטרך לקדש בבית אחר], אלא נראה מזה דשמואל ג"כ ס"ל דשייך שם קידוש גם בלא סעודה.

ולכאורה דבריהם תמוהים דהא ילפינן מוקראת לשבת עונג דבמקום קריאה צריך שיהא עונג, אמנם להנ"ל ניחא, דשפיר שייך קידוש גם שלא במקום סעודה, אלא די ש דין נוסף לעשות קידוש במקום סעודה, אמנם דין זה לא מעכב את דין "זכרהו על היין" שהוא גם שלא במקום סעודה כנ"ל, ואזיל המאירי לשיטתו דס"ל שיכול הש"ץ לשתות מכוס הקידוש כנ"ל.

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה (מהרה"ג רבי בניהו כהן שליט"א)

ג) בענין ערבות נחל קישון לים סוף [לרגל יום פטירתו של המהרש"ם מברעזאן]

מ"מ לא יוצאין ידי חובת וקראת לשבת עונג, וכן בזה ניחא שפיר דברי המאירי וספר הבתים והאוהל מועד הנ"ל.

ולפ"ז ניחא נמי דברי השר מקוצי והראב"ד שאפשר לשתות מכוס הקידוש גם בלי סעודה, אך צריך לחזור ולקדש עם סעודה, כי בקידוש שעשה בלי סעודה יצא ידי חובת זכרהו על היין, אך מ"מ צריך לקדש שוב בביתו כדי לקיים את הדין השני של וקראת לשבת עונג.

ובשיטת הראשונים החולקים על מנהג זה צ"ל ד"וקראת לשבת עונג" הוא גילוי על דין הקידוש ד"זכרהו על היין" שיהיה דוקא במקום סעודה, ועוד י"ל דס"ל כמו שכתב עוד הרשב"ם פסחים ק"א ע"א "אי נמי סברא היא מדאיקבע קידוש על היין כדתניא לקמן זכרהו על היין מסתמא על היין שבשעת סעודה הוקבע דחשיב", ולפ"ז אין דין קידוש כלל בלא סעודה.

ונראה בס"ד סעד גדול לדברי המשכנ"י ולמה שביארנו בדבריו, דהנה יש להקשות טובא על דברי הגמרא דברכות הנ"ל, דאמרינן: "מה קידוש אף על גב דמקדש בצלותא מקדש אכסא אף הבדלה נמי אף על גב דמבדיל בצלותא מבדיל אכסא", ולכאורה קשה, דאי ילפינן הבדלה מקידוש נאמר כמו כן דהבדלה צריכה להיות במקום סעודה כמו קידוש.

אך לפי מה שנתבאר ניחא היטב, דהרי דין קידוש על הכוס ילפינן מזכרהו על היין, והבדלה ג"כ היא מדין זה, כמ"ש התורי"ד פסחים ק"ו ע"א בשם השאילתות פרשת כי תבא (וכ"ה בשאילתות כ"י פרשת כי תצא) "דכתיב **זכור את יום השבת זכרהו על היין** ואין לי אלא בכניסתו **ביציאתו מנין ת"ל את יום**", וכ"כ המחזור ויטרי סי' רצ"ג, וכן רמז לזה המפרש בניזיר ד' ע"א, ובספר העיתים סי' ק"מ כתב בשם רב מתתיה גאון: "מקדשין ומבדילין בבית הכנסת דבעינן **זכרהו על היין בכניסתו וביציאתו**", ובספר המצוות לרמב"ם עשה קנ"ה כתב: "ובביאור אמרו זכרהו על היין, ואמרו גם כן **קדשהו בכניסתו וקדשהו ביציאתו**, כלומר ההבדלה שהיא גם כן חלק מזכירת שבת מתוקנת ומצווה", וכ"כ הרמב"ם הלכות שבת פכ"ט ה"א: "מצות עשה מן התורה לקדש את יום השבת בדברים שנאמר זכור את יום השבת לקדשו, כלומר זכרהו זכירת שבח וקידוש, **וצריך לזכרהו בכניסתו וביציאתו**, בכניסתו בקידוש היום וביציאתו בהבדלה, ולכן לגבי דין הזכירה על היין שפיר ילפינן הבדלה מקידוש, כי בהבדלה ג"כ יש דין זכרהו על היין, אמנם דין קידוש במקום סעודה ילפינן מוקראת לשבת עונג, במקום קריאה יהא עונג, ובהבדלה לא נאמר דין זה כלל.

ונראה בס"ד עוד ראייה גדולה די ש דין קידוש גם בלי סעודה, מדאמרינן התם בפסחים ק"א ע"א: "ואף רב הונא סבר אין קידוש אלא במקום סעודה, דרב הונא

דאילו בפרעה כתיב שש מאות רכב בחור ואילו בסיסרא כתיב תשע מאות רכב ברזל. כי אתא סיסרא [אתא עלייהו בדקרי דפרזלא, הוציא הקדוש ברוך הוא עליהם כוכבים ממסילותם דכתיב] מן שמים נלחמו הכוכבים, כיון דנחיתו כוכבי שמים עלייהו אקדירו הני דקרי דפרזלא נחיתו לאקרורי למיסחי נפשייהו בנחל קישון. אמר לו הקדוש ברוך הוא לנחל קישון לך והשלם ערבונך. מיד גרפם נחל קישון והשליכן לים, שנאמר נחל קישון גרפם נחל קדומים. מאי נחל קדומים נחל שנעשה ערב מקדם. באותה שעה פתחו דגים של ים ואמרו ואמת ה' לעולם".

ולפי זה מבואר היטב מפני מה מפטירים כבר מתחילת מעשה מלחמת סיסרא, לפי שנחל קישון היה הערב לים סוף, ועל כן ענינים נוגע זה לזה.

ב. והנה המהרש"א (פסחים שם) כתב: "גם שתובעין את הלואה תחלה בסתם ערב, מכל מקום הכא כיון שאין עבד תובע רבו נעשה הערב מסתם ערב קבלן". והיינו שלכאורה היה צריך לתבוע את הקב"ה בתחילה ורק אחר כך את הערב, אבל כיון שאין דרך לעבד לתבוע את רבו, נעשה הערב הרגיל כערב קבלן.

וידוע המעשה שארע בימי המהרש"ם [שבימים אלו ט"ז בשבט חל יום פטירתו] במושל גוי שביקש מראובן להלוות לו סכום גדול של כסף, וראובן שידע כמה צרות יוכל להביא על עצמו בזה, ביקש משמעון שילוהו הוא למושל, וגם שמעון סירב, ואמר שאינו רוצה להתעסק עם אותו המושל שידו תקיפה ולא יכול לתובעו כשיגיע זמן הפירעון. ואמר ראובן לשמעון שבכל זאת ילוונו, והוא ראובן יקבל ערבות על הלואה זו, וכן עשו. כשהגיע זמן הפירעון בא שמעון אל ראובן הערב ותבע את כספו, ויען לו ראובן לא קבלתי עלי להיות ערב קבלן, ועל כן איני משלם לך עד שתתבע בתחילה מהמושל, ורק אז אשלם לך. ושמעון טוען כנגדו הרי אני לא רציתי להתעסק עם המושל, ופירשתי כוונתך שאתה ערב קבלן.

וכשהגיע המעשה לפני המהרש"ם פסק המהרש"ם מכוח דברי המהרש"א הללו, שבמקרה שהלווה אלים או תקיף, אף לוהו רגיל נהפך להיות כערב קבלן, ואפשר לתבוע ממנו תחילה [והדברים נדפסו בתשובותיו (חלק ב סימן נח) להלכה ולמעשה].

ויש להעיר על דברים אלו שהרי לכאורה יש כאן רגלים לדבר שאותו ערב לא הסכים להתחייב מצד ערבות אלא כדי להציל את ממונו, ואם כן התחייבותו לא חלה, כמבואר בשולחן ערוך (חו"מ רז, ד): "אבל המוכר סתם, אף על פי שהיה בליבו שמפני כך וכך הוא מוכר, ואף על פי שנראים הדברים שלא מכר אלא לעשות כך וכך, ולא נעשה, אינו חוזר, שהרי לא פירש, ודברים שבלב אינם דברים. וכו'. הגה: מיהו אי איכא אומדנא דמוכח, נתבטל המקח. וי"א דבמתנה דברים שבלב הויין דברים". ומבאר הסמ"ע (ס"ק י):

א הנה מנהג האשכנזים להפטיר בפרשת בשלח, את המעשה של מלחמת סיסרא וברק, ולהמשיך בשירת דבורה. וכן מבואר בספר אבודרהם (סדר פרשיות והפטרות), ובלבוש (או"ח תרפה). ומנהג זה צריך ביאור שהרי לכאורה עיקר השייכות בין ההפטרה לפרשה הוא שבשניהם מופיעה שירה שנאמרה על ניסים שאירעו לישראל, ואם כן מפני מה מנהג אשכנז הוא להתחיל מתחילת פרק ד המגולל את כל סיפור המלחמה [ויעויין בכלי יקר (שופטים ה, ג ד"ה או אפשר)].

אלא שלאמיתו של דבר מנהג אשכנז נראה יותר מצד הסברא, משום שאם נבאר שטעם קריאת שירת דבורה הוא מפני שבפרשה מוזכרת שירת הים, יקשה מפני מה לא בחרו בשירת דוד המלך, כפי שנקטו בפרשת האזינו [וכבר עמדו בזה האחרונים. ויש שתירצו בגלל שבשירת הים גם מרים שרה ועל כן רצו להביא את שירת דבורה וברק]. וממילא נראה שעל כן נהגו בני אשכנז להתחיל מתחילת המעשה שבו מסופר על טביעת מרכבות סיסרא וחילו, וזהו ממש מענין הפרשה [וכן משמע בלבוש שכתב: "ומפטירין בשופטים (ד, ה) בשירה של דבורה אשה נביאה וגו', שהיא מדברת מנפילת סיסרא מעין נפילת פרעה"].

ונראה להטעים יותר את הדמיון בין נפילת פרעה לנפילת סיסרא, שהנה במערבית ליל של פסח [ומובאת במחזור ויטרי (חלק ב אות תמז)] איתא: "ליל שמורים נלחמו כוכבי אורים לעזרת ה' בגיבורים", ומבואר מדבריו שמלחמת סיסרא וטביעתו בנחל קישון היו בליל הסדר. ויש להוסיף שאף על פי שלא מצינו מקור מפורש לזה, נראה שרבינו מאיר הפייטן תמך יתדותיו בדברי המדרש (במדבר רבה כ, יב): "ויבא אלהים אל בלעם לילה, זהו שאמר הכתוב (שמות יב, מב) ליל שמורים הוא לה' הוא הלילה הזה, כל הנסים שנעשו לישראל ופרע להם מן הרשעים בלילה היה (בראשית לא, כד) ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה (שם כ, ג) ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה (שמות יב, כט) ויהי בחצי הלילה וכתוב (שם יד, כ) ויהי הענן והחשך ויאר את הלילה (בראשית יד, טו) ויחלק עליהם לילה וכן כולם".

ועוד יש לבאר שהנה בגמרא (פסחים קיח, ב; ערכין טו, א) איתא: "מאי דכתיב וימרו על ים בים סוף מלמד שהמרו ישראל באותה שעה ואמרו כשם שאנו עולין מצד אחד כך מצריים עולים מצד אחר. אמר לו הקדוש ברוך הוא לשר של ים פלוט אותן ליבשה. אמר לפניו ריבונו של עולם כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה וחוזר ונוטל ממנו. אמר לו אתן לך אחד ומחצה שבהן. אמר לו ריבונו של עולם יש עבד שתובע את רבו. אמר לו נחל קישון יהא לי ערב. מיד פלט אותן ליבשה, ובאו ישראל וראו אותן, שנאמר וירא ישראל את מצריים מת על שפת הים. מאי אחד ומחצה שבהן,

קנה רבו, ואם כן איך היתה לים טענה בכלל כנגד הקב"ה. ולפי תירוץ זה אפשר לומר שהים קיבל את שכרו מדין שכירות ולא מצד טענתו, ואם כן נדחתה ראיית המהרש"ם מדברי המהרש"א, כיון שכאן לא איירי בתשלום ערבות גרידא, אלא בהתחייבות של שכירות.

מהגאון בעל "גינת אגוז" שליט"א

ד) קידוש במקום סעודה

זכור את יום השבת לקדשו (שמות כ, ח)

א) שנינו פרק ערבי פסחים קו, א ת"ר זכור את יום השבת, זכרהו על היין.

ואיתא שם קב, א ת"ר בני חבורה שהיו מסובין וקדש עליהם היום מביאין לו כוס של יין ואומר עליו קדושת היום, ושני אומר עליו ברכת המזון דברי רבי יהודה, רבי יוסי אומר אוכל והולך עד שתחשך, גמרו [סעודתן] כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קדושת היום.

וכי הרייף (כ, ב מדפה"ר) כי וז"ל, הא מתניתא כבר אידחיא לה וכי אלא פורס מפה ומברך, מיהו אע"ג דאיחיא לה גמרינן מינה דהיכא דגמור סעודתייהו מקמי דקדיש יומא ואדמשו ידייהו קדיש יומא מקדמינן ומברכינן ברכת המזון על כוס ראשון ואח"כ אומר קידוש היום על כוס שני כרבי יוסי דאמר גמרו כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קדושת היום.

וכי הר"ן, וז"ל, כוס ראשון מברך עליו ברכת המזון והשני אומר עליו קדושת היום, ואע"פ שאינו אוכל כלל לאחר קידוש היום, כיון שגמרו שם סעודתם מקום סעודה מיקרי. עכ"ל. והיינו דקשיא ליה איך מהני קידוש בלא סעודה לאחריו הלא אין קידוש אלא במקום סעודה, ועל כך תי דחשיב קידוש במקום סעודה, דכיון שגמרו שם סעודתם, מקום סעודה מיקרי.

אולם הרא"ש (סי' ז) פליג וכי ז"ל, ותמיה לי לדברי רב אלפס דע"כ צריך לאכול מיד אחר

"הטעם דדוקא במכר דקיבל מעות מסתמא גמר ומקני אם לא דפירש, משא"כ במתנה דהוא בחנם, דאומדן דעת כל דהו מבטל המעשה ואמרינן ביה דלא גמר בדעתו ליתנו לו בחינם". ואם כן לכאורה קבלת ערבות דומה למתנה, וצריך להיות הדין שאפילו אומדן דעת כל דהו מבטל את הערבות.

ג. ועל עיקר דברי המהרש"א יש להעיר שהנה החתם סופר (על התורה פרשת בשלח ד"ה נחל קדומים) הקשה היאך שילם הקב"ה פעם ומחצה, והלא אסור הדבר מצד ריבית קצוצה. ועל עיקר קושייתו היה אפשר לומר שכיון שעיקר טענת הים היתה מצד פרנסת הדגים [כמו שכתב הרשב"ם], ממילא אין זה נחשב ריבית, כיון שבאותם שש מאות מרכבות של פרעה היו סך חיילים כמו באותם תשע מאות של חיל סיסרא [אך יעויין בתוס' בערכין (טו, א ד"ה אחד) שמבואר מדבריו שלא כתירוץ זה, ואם כן הדרא קושיא לדוכתה]. והחתם סופר תירץ על פי דברי הגמרא (ב"מ עה, א) שמותר לאדם להלוות לבניו ולבני ביתו בריבית. וממילא הכא נמי אין חשש של דילמא אתי למיסרך.

אמנם כל תירוץ זה הוא רק לפי שיטת הרמב"ם (מלוה ד, ח) שהכריע שמותר לאב אף ללוות מבניו, ולא רק להלוות, ואז אפשר לומר שזהו הביאור הכא [ובעיקר דברי הרמב"ם יעויין בט"ז (יו"ד קס, ד)]. ואין כאן מקומו].

והנראה לומר בעיקר קושיית החתם סופר על פי דברי השולחן ערוך (יו"ד קעו, טו) והרמ"א (שם, ו) שמותר להוסיף על מתנה, כיון שאין זה חיוב, ולפי זה הוא הדין הכא, כיון שאין זה חיוב ממש [ולרש"י והרשב"ם אתי שפיר טפי כיון שנמצא שעדיין לא קיבל הים את המתנה, אמנם לפי תוס' יש לעיין האם מותר לעשות כן].

ועוד אפשר לומר שהנה הבית יוסף (יו"ד סוף סימן קס) הביא את שיטת רבי אליעזר מטוך שסבירא ליה שבתשלום שכירות אין איסור ריבית [ובעיקר יישוב שיטתו, יעויין בב"ח (שם), ובחתם סופר (חו"מ קמד, חלק ו סימן כו ד"ה ואידי)]. וממילא הכא נמי נחשב התשלום של התשע מאות מרכבות כמו שכירות, כלומר שהקב"ה התחייב לפרוע לים את שכר הפעולה על שהטביע את המצרים, ובתשלום שכר פעולה אין איסור ריבית, ואין זה כמו מלוה [ובאמת שאפשר להוכיח מדברי הגמרא (שבת קכז, ב) גבי אותו בעל הבית שהביא לשכיר לאחר החג עוד משוי' ג' חמורים מלבד שכרו המגיע לו, וכתבו היעב"ץ (בהגהותיו שם) והחתם סופר (שם) שבעל כרחך צריך לומר כשיטת רבי אליעזר מטוך שבשכירות אין איסור של אגר נטר].

ולפי תירוץ זה מיושבת קושיית המהרש"א (פסחים שם) מה היתה טענת ים סוף, והרי מה שקנה עבד

7
סעודה הלא אין קידוש אלא במקום סעודה,
וי"ל דחשיב קידוש במקום סעודה כיון שמיד
אחר הסעודה עושה קידוש ואותה סעודה עולה
לו לסעודת שבת, כדמוכח בתוספתא דקתני
במילתיה דרבי יוסי ומזכיר של שבת בברכת
המזון.

מבואר בדבריהם דמה דמהני הסעודה שלפני
הקידוש להחשב קידוש במקום סעודה, אינו מצד
עצם מה שקבוע שם ע"י הסעודה שקודם
הקידוש, אלא דוקא מפני שסעודה זו עולה לו
לסעודת שבת. [והזכירו שיטתם זו דהך סעודה
עולה לו לסעודת שבת בסוגיא קב, ב ד"ה
ונימרינהו].

ולהנתבאר הדברים מאירים, דהנה התוס' קא, א
(ד"ה אף) פ"י הדין קידוש במקום סעודה כפ"י
קמא ברשב"ם, משום דכתיב וקראת לשבת עונג,
כלומר במקום קריאת קידוש שם תהא עונג.
והיינו דבעינן שיהיו הקריאה דקידוש והעונג
דסעודה שייכים ונמשכים זה עם זה, לכך הוצרכו
לפרש דהסעודה עולה לו לסעודת שבת, והדגישו
גם שמיד אחר הסעודה עושה קידוש, וא"כ הרי
הקריאה דקידוש והעונג דסעודה שייכים
ונמשכים זה עם זה, וחשיב קידוש במקום
סעודה.

(ב) והנה אמרינן בגמ' קא, א דאפילו ממקום
למקום בחד ביתא חשיב קידוש שלא במקום
סעודה, וכי התוס' (ד"ה אבל) וז"ל, פ"י מחדר
לבית או מבית לעליה כמו מאיגרא לארעא, אבל
מפינה לפינה יש קידוש כי היכי דלא חשיב שינוי
מקום וכו' ומיהו יש ספרים דגרסי הכא מפינה
לפינה.

אולם הר"ן (כ, א מדה"ר ד"ה סבור) פליג וכי
דכיון דאין הקביעות תלוי בבית א"כ אפילו
מפינה לפינה לאו חד מקום הוא, והוי שלא
במקום סעודה, ולהלן שם (ד"ה אבל) ביאר הר"ן

הקידוש אליבא דשמואל דאמר אין קידוש
במקום סעודה, דסעודה שאכל אין מועלת
להחשיב קידוש במקום סעודה וכו', עיי"ש.

והובא הפלוגתא בשו"ע סי' רעא סעיף ו בגמר
סעודתו וקידש היום קודם שבירך ברכת המזון,
אם לאחר שקידש צריך לאכול מעט כדי שיהא
הקידוש במקום סעודה, וביאר במשנ"ב (סקל"ב)
ד"א כיון שאכל בתחילה הוי הקידוש במקום
סעודה ושוב אינו צריך לאכול, ו"א דאינו נחשב
למקום סעודה כיון שהיתה של חול, וצריך עתה
בשבת לאכול כדי שיהא הקידוש במקום סעודה.

ובביאור פלוגתתם י"ל דפליגי בגדר הדין קידוש
במקום סעודה, דהנה מצינו ברשב"ם פסחים קא,
א בטעמא דבעינן קידוש במקום סעודה וז"ל
(בד"ה אף ידי קידוש), אין קידוש אלא במקום
סעודה דכתיב "וקראת לשבת עונג" במקום
שאתה קורא לשבת, כלומר קרייה דקידוש, שם
תהא עונג, ומדרש הוא. אי נמי סברא היא,
מדאיקבע קידוש על היין כדתניא לקמן (דף קו,
א) זוכרהו על היין מסתמא על היין שבשעת
סעודה הוקבע דחשיב. עכ"ל.

והיינו דלפ"י קמא נאמר בזה ההלכה שיהא
שייכות והמשך מן הקידוש עם עונג שבת
דסעודה, ולפ"י בתרא הוי הלכה באופן הקידוש
דבעינן קידוש במקום קביעות.

לפ"י יש לבאר פלוגתת השיטות אם סעודת חול
שאכל קודם הקידוש מועלת לדין קידוש במקום
סעודה, דאי הוי הלכה דבעינן קידוש במקום
קביעות, הרי שפיר יש כאן קביעות בסעודה
שאכל, אבל אי נימא דבעינן שיהא נמשך מן
הקידוש לעונג שבת דסעודה הרי ודאי אין סעודת
חול מועלת לזה ובעינן שיאכל בשבת אחר
הקידוש.

והנה התוס' לעיל ק, א (ד"ה רבי יוסי) עמדו בזה
בדעת רבי יוסי וז"ל, וא"ת ואיך יעשו קידוש בלא

ובשו"ע שם סעיף ג שכי' אם קידש ולא סעד אף ידי קידוש לא יצא, ביאר המשני"ב (סקי"א) בשם התוספת שבת, קמ"ל דלא תימא דוקא אם רוצה לאכול במקום אחר, הוא דלא מהני הקידוש להתיר לו באכילה, כיון שלא קידש במקום סעודה, אבל אם אינו רוצה לסעוד אח"כ כלל, יצא עכ"פ ידי קידוש, קא משמע לן. וצ"ב מאי נפק"מ להדין קידוש במקום סעודה אם יאכל אח"כ במקום אחר או לא.

ולהתוס' ופ"י קמא ברשב"ם דבעינן שהקריאה והענג יהיו באותו מקום ויהיו שייכי אהדדי, שייך לומר דדוקא במי שמקיים את הקריאה ואת הענג, עליו לסומכם ולשייכם יחד, אבל מי שאינו מקיים ענג שבת מאיזה טעם, אינו בכלל זה, או דנימא דהו"א שזהו מדיני הסעודה ולא מדיני הקידוש, קמ"ל דדבר זה הוא מדין הקידוש המעכב את קיומו, שלא יהא קידוש לבד אלא יהא סמוך עמו ענג דסעודה.

אולם לפ"י בתרא דסברא היא, מדאיקבע קידוש על היין, מסתמא על היין שבשעת סעודה הוקבע, דיש בו חשיבות, והיינו דהוי הלכה באופן הקידוש דבעינן קידוש במקום קביעות, א"כ לכאוי אין מקום לחילוק זה לומר דאם אינו אוכל כלל יצא יד"ח בקידוש בלא סעודה, דמאי נפק"מ לאופן הקידוש אם עתיד לאכול אח"כ או לא. וצ"ע.

וצ"ל דהנה אם לא היה מצות סעודת שבת ודאי לא הוי פשיטא לן האי סברא לחייב יין באופן קביעות של סעודה, רק משום דיש מצות סעודה סברא הוא שתקנו הקידוש על היין שבקביעות, וא"כ י"ל דהו"א דבעיקר התקנה נאמר כן רק במי שמקיים הסעודה הוא שייך בכלל סברת התקנה לקיים הקידוש באופן זה, קמ"ל דהוי גדר משום עיקר החיוב שיש לקיים סעודת שבת, ואינו תלוי בקיום כל אחד.

החילוק בין דין זה דחשיב שלא במקומו אפילו מפינה לפינה ואילו גבי שינוי מקום בשתיית יין המצריכו לברך על שתייתו, לא חשיב שינוי מפינה לפינה, וז"ל, היינו טעמא דקביעות סעודה לא הוי אלא במקום סעודה ממש, שאין דרך בני אדם לקבוע סעודה בתוך כל הבית.

ויש לבאר פלוגתתם לשיטתייהו, דהר"ן דנקט דהדין קידוש במקום סעודה הוי הלכה דבעינן קידוש במקום קביעות, לשיטתו פ"י דתלוי מה נכלל מקום קביעות הסעודה. אולם התוס' דפ"י טעמא מקרא וקראת לשבת עונג, במקום קריאת קידוש שם תהא עונג. והיינו דבעינן שיהיו הקריאה דקידוש והעונג דסעודה שייכים ונמשכים זה עם זה, י"ל דבתוך אותו החדר אי שינה רק מפינה לפינה, חשיב דהקריאה דקידוש והעונג דסעודה שייכים ונמשכים זה עם זה, וחשיב קידוש במקום סעודה.

ובשו"ע ס"י רעג סעף א שכי' הדין קידוש במקום סעודה, דבבית אחד מפינה לפינה חשיב מקום אחד, הביא במשני"ב פ"י הרשב"ם והתוס' דכתיב וקראת לשבת ענג וכו'. ובסק"ג כ' דלכתחילה טוב שלא לסור ממקום שקידש דהא יש מחמירין גם מפינה לפינה, ובשעה"צ כ' שהוא דעת הר"ן.

ג) והנה מייתנין בסוגיא קא, א דאמר אביי כי הוינא בי מר כי הוי מקדש אמר לן טעימו מידי דלמא אדאזליתו לאושפיזא מתעקרא לכו שרגא ולא מקדש לכו בבית אכילה, ובקידושא דהכא לא נפקיתו דאין קידוש אלא במקום סעודה, ע"כ, ופ"י רשב"ם, דלמא מיתעקרא לכו שרגא, ולא תאכלו, ואפילו אתם הולכין לישן בלא אכילה בקידוש דהכא לא נפקיתו ידי קידוש, עכ"ל, והיינו דהיה מקום לומר דאם אינו אוכל כלל יצא יד"ח בקידוש בלא סעודה, וקמ"ל דגם כה"ג אינו יוצא יד"ח בקידוש זה, וכ"כ הר"ן.

ולשיטתו צ"ב איך נילף לקידושין אם אינם אלא הכשר לפו"ר. אכן שיטתו מתבארת היטב, דדעת הרמב"ם בשה"מ וברמזים ה' אישות וברי"ש ה' אישות דקידושין הוי מ"ע הנאמר בקרא כי יקח. ובפ"א הכ"ג כ' דברכת אירוסין הוי ברכת המצות, ולשיטתו מבואר דכל הנך דסוגיין איירי בגוף המצוה.

אכן דעת הרא"ש כתובות דף ז' שא"י ברכת המצות עיי"ש דל"ה כשחיטה משום דיכול לקיים פו"ר בפילגש, (אכן דעת הרמב"ם דהדיוט אסור בפילגש, ודעת רש"י פ' חיי שרה דפילגש היא נמי בקידושין), ומשא"כ שחיטה שא"א לאכילה בלא שחיטה, וגם שהלשון בתורה תזבח ואכלת, וא"י רק ברכת השבח, ולשיטתו צ"ב איך אייתי מהך דשבת, ובדוחק י"ל דלדידיה ס"ל דהנך דרב ספרא ורבא ל"ה כי אם הכשר המצוה דעונג שבת, ואין בזה גוף המצוה דכבוד.

ובאמת גם לדעת הרמב"ם יל"ע דבגמ' מבואר דמה שעושה בעצמו זה מגדר "מצוה בו" ולא דזה גופא מה שגופו בעצמו עושה הוא עיקר המצות כבוד שבת, אלא דההכנות הם מצות כבוד, ומצוה בו יותר מבשלוחו.

(ב) ונראה לבאר דגם אי נימא דיש בהכנת צרכי ענג שבת משום גוף מצות כבוד שבת כמש"כ הרמב"ם, יש להוכיח לזה דמצוה בו יותר מבשלוחו וגם מכשירי מצוה, ועפ"י מש"כ בשו"ע הגר"ז שהאריך בקו"א לבאר מה דבסוגיא משמע דליכא חיובא במילתא שיהא בו ולא בשלוחו, אלא יתרון מצוה בעלמא דומיא דקידושי אשה, ואילו בדברי הרמב"ם כ' בלשון חיוב "חייב לעשות דברים שהן לצורך השבת בגופו" וכן משמע מלשון הטור והשו"ע.

וביאר דבאמת בדבריהם לא הזכירו הך דרבא ורב ספרא כלל, אלא למדו חיוב זה משאר אמוראי שזלזלו בעצמם כל כך בכל שבת ושבת,

ה) מצוה בו יותר מבשלוחו

זכור את יום השבת לקדשו (כ, ח)

א) שנינו קידושין ריש פ"ב האיש מקדש בו ובשלוחו, ומפרשינן בגמ' השתא בשלוחו מקדש בו מיבעיא, אמר רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו, כי הא דרב ספרא מחריך רישא [לכבוד שבת, רש"י] רבא מלח שיבוטא.

והנה יש להסתפק בכל מכשירי מצות ועשיית ציצית ותפילין ובניית סוכה אם אמרינן מצוה בו יותר מבשלוחו. ולכאוי משמע כאן דכך הדין, דגם הא דמחריך רישא אינו אלא הכשר לסעודת שבת.

אמנם הנה הרמב"ם (פ"ל מהל' שבת ה"ה וה"ו) כ' וז"ל, מסדר אדם שולחנו בערב שבת וכו' כדי לכבדו בכניסתו ויציאתו וצריך לתקן ביתו לאכול ומטה מוצעת שכל אלו לכבוד שבת הן. אע"פ שהיה אדם חשוב ביותר ואין דרכו ליקח דברים מן השוק ולא להתעסק במלאכות שבבית חייב לעשות דברים שהן לצורך השבת בגופו שזהו כבודו חכמים הראשונים מהם מי שהיה מפצל עצים וכו' וכל המרבה בדבר זה הרי זה משובח, עכ"ל. ובשו"ע (סי' רנ) ז"ל, ואפי' יש לו כמה עבדים לשמשו ישתדל להכין בעצמו שום דבר לצרכי שבת כדי לכבדו כי רב חסדא היה מתקן הירק דק דק, ורבה ורב יוסף היו מבקעין עצים, ורב חסדא היה מדליק האש, ורב נחמן היה מתקן הבית ומכניס כלים הצריכים לשבת ופנה כלי החול, ומהם ילמוד כל אדם, ולא יאמר לא אפגום כבודי, כי זהו כבודו שמכבד את השבת. עכ"ל. ומשמע דמעיקר המצוה של כבוד שבת שיעשה הכנות לשבת שזה כבוד שבת.

והנה לדברי הרמב"ם שזהו כבוד שבת ממש בהכנות לשבת, וא"כ יש על כל אחד החיוב לטרוח, לאו משום הכנת העונג שבת, אלא שזהו כבוד שבת ממש בהכנות לשבת.

בעצמן ולא היה די להם בתיקון דבר אחר שהיו בשאר שבתות, אע"פ שבעסק ההוא היו ג"כ יכולין לצאת ידי חובתן מ"מ בחרו העסק במין שמקיימין בו מצות עונג, לפי שרצו לקיים עוד יתרון מצוה, דהיינו מצוה בו יותר מבשלוחו, ואותו יתרון מצוה בודאי ראוי לעשותו ביתרון גוף המצוה, דהיינו תיקון המין שמתענג בו יותר, ושפיר דייק תלמודא מינייהו דמצוה בו כו' דאי משום חיובא להתעסק בעצמן כמ"ש הרמב"ם עבדו הכי, וכשלא נזדמן להם רישא ושיבוטא נתעסקו בדבר אחר, א"כ למה כשזדמנו להם בחרו דוקא בהם ולא באותו דבר שהיו רגילים להתעסק בשאר שבתות, ומכאן יצא להטור ושוי"ע דבדבר אחד סגי דאלי"כ לא דייק מידי. עכ"ד.

אשר לפי דבריו דילפינן דאיכא מעלה בו יותר מבשלוחו מהא דבחרו להתעסק במין שמקיימין בו מצות עונג, לפי שרצו לקיים עוד ימעלה זו דמצוה בו יותר מבשלוחו על הכנת הענג שבת, א"כ שפיר אית לן למילף לקידושין אף לשיי הרא"ש דאין הקידושין עצמם מצות עשה אלא רק מכשירי המצות פרו ורבו, גם בזה איכא מעלה זו דמצוה בו יותר מבשלוחו.

ג) עוד נראה לבאר ראיית הגמ' דמצוה בו יותר מבשלוחו בקידושין מהא דטרחו רבא ורב ספרא על צרכי שבת, דאכן בשבת אינו משום מצוה בו יותר מבשלוחו, אלא הוי חיוב כלשון הרמב"ם, והוא ממצות כבוד שבת, ולכך על האדם לקיים המצוה בגופו, והיינו משום דמציאות כבוד על ידי שליח אינו כמכבדה בעצמו, אף אמנם דשייך לכבד ע"י שליח, דאם נשלח השליח על ידו, הרי כאן כבוד שבת בשליחותו, מ"מ הכיבוד בו עצמו הוי מילתא רבתא ויש על האדם חיוב כבוד שבת לעשות באופן הכיבוד המעולה, ועל כן טרחו האמוראים לכבד השבת בעצמם.

מכלל דחיובא איכא במילתא, וזהו מש"כ השו"ע שזהו כבוד השבת ולא משום יתרון מצוה בעלמא לעשות בו ולא בשלוחו.

וראייתם מדלא הזכירו בגמ' היאך היו נוהרים כן בשאר מצות, אלא בשבת בלבד, שנצטוינו לכבדה כ"כ עד שקורין אותה כלה ומלכתא, שלא מצינו כן בשאר מצות, וכבוד שבת הוא מצוה בפני עצמה, למר מן התורה ולמר מדברי קבלה, אבל בשאר מצות לא נצטוינו אלא שלא יהיו בזויות עלינו, וגם אי"ז נחשב מצוה בפני עצמה.

ועוד הוכיחו כן הרמב"ם והטור דהלא כל מי שתורתו אומנותו וגריס בה יממא ולילי, כהני אמוראי, אי אפשר לו לקיים יתרון מצוה זו דמצוה בו יותר מבשלוחו, שהרי אסור להתבטל מתורתו לעשות מצוה שאפשר לעשות ע"י אחרים [כמ"ש ביו"ד ס' רמ סעיף יב], ואפ"ה כל הני אמוראי ביטלו תורתן בכל שבת ושבת, מכלל דחובת הגוף היא להתעסק דוקא בעצמו משום דזהו כבודו של שבת כמ"ש הרמב"ם, וכיון שהטעם הוא משום כבוד שבת די בדבר אחד כמ"ש הטור ושוי"ע שבזה ניכר כבודו.

והא דלמדו בסוגיא דקידושין מרבא ורב ספרא הדין מצוה בו יותר מבשלוחו, ביאר הגר"ז, עפ"י דקדוק ד' רש"י שבת קיט, א שהובא שם כמה אמוראים מה היו טורחים ועושים בעצמם לכבוד שבת, והובא שם הך דרבא מחכריך רישא, ופירש"י וז"ל, מחריך רישא - אם היה שם ראש בהמה לחרוך מחרכו הוא בעצמו, עכ"ל, דמה שכי"אם היה שם" מה שלא כי כן בשאר משמע שהיו עושים בקביעות מה שהוזכר אצל כל אחד, אלא כוונתו דרבא ורב ספרא בודאי היו נוהרים בכל שבת ושבת לעשות דבר אחד כיון שהוא חיוב גמור, אלא דכשנזדמן רישא לרבא ושיבוטא לרב ספרא, כיון שבו הם מקיימים מצות עונג שבת שהיה להם ענג במין זה, לכן בו היו מתעסקין

א"כ אין שייך בזה מצוה בו יותר מגופו, ולא נחית המשנ"ב לתי הגר"ז. ותירוצו צ"ב. ועוד צ"ב, דהא הכבוד שבת יתקיים עיי"ז שכל ההכנות יהיו עשויות, וכן הקידושין יתקיימו, ומה זה מוטל על גופו טפי מחסד שיתקיים עיי"ז אחר.

ונראה עפימשי"כ בשיעורי הגרש"ר דהנה לדעת הרמב"ם שהקידושין עצמם הם המצוה, והטעם, כיון שאם רוצה לישא אשה, מצוה עליו לקדשה, לכך חשיה מצוה ומצוה בו יותר מבשלוחו, א"כ יהיה הדין שגם בשחיטה נימא מצוה בו יותר מבשלוחו, כיון שאם רוצה לאכול, חייב בשחיטה. וכי לחלק שבקידושין המצוה עליו אלא שיכול לקדש עיי"ז שליח, אבל בשחיטה עיקר המצוה היא שהבשר ישחט ולא רמיא עליה כלל לשחוט.

ויש לבאר דזהו מש"כ המשנ"ב שהכבוד שבת מוטלת על גופו, וממילא מצוה בו יותר מבשלוחו, דהיינו דמצות ההכנה לשבת הוי חובה עליו להכין צרכי שבת, ורק שיכול לקיים מצותו עיי"ז שליח, בזה מצוה בו יותר מבשלוחו, אולם, לילך לגמל חסד עם איזה אדם במקום שאחר יוכל לעשות עמו הטובה ההיא, אין המצוה זו מוטלת עליו דוקא, אלא יכול אדם אחר לקיים המצוה ואז לא תהא חובת המצוה עליו כלל, דעיקר המצוה היא מפני הצורך של השני, להשלים צורכו אם נצרך לו, בזה אין צריך להתקיים על ידו דוקא ולא יפסיק מלימודו לצורך זה.

וראייתי ביתר ביאור בס' ברכת אברהם, דהנה גם תירוץ השני שתי המשנ"ב דדוקא לענין כבוד שבת אמרינן כן דחמירא, צ"ע, דאם נימא דכבוד שבת חמירא טפי איך מוכיחים מזה על קידושין, דדלמא ל"ש כלל ענין מצוה בו יותר מבשלוחו אלא בשבת דחמירא.

וביאר, דדברי המשנ"ב קיימי לענין מה שדן כשיש לו ספק אם לקיים מצות תלמוד תורה או

ומכאן יש ללמוד בכל מצוה דמצוה בו יותר מבשלוחו, דכשעושה המצוה בעצמו, יש בזה ענין של כבוד המצוה, ואמנם בכל מצוה עיקרה מתקיים שפיר עיי"ז שליח, מ"מ כשעושה בעצמו, יש בזה כיבוד המצוה.

ולפיי"ז דענין מצוה בו יותר מבשלוחו הוא לכבוד המצוה, י"ל דסגי שעושה איזה חלק במצוה וכבר כיבד המצוה בעצמו, ואם יוסיף לקיים בעצמו אין בזה עוד כיבוד אלא הרחבה של אותו הכיבוד.

אמנם אי נימא דיש בזה תוספת בקיום המצוה, א"כ כל מה שמקיים בעצמו הרי זו עשיה אחרת ועיי"ז רמב"ם קידושין רפ"ב (במהדורת מוסד הי"ק) בפייהמ"ש דמשמע דהוי מעלה במצוה.

ד) והנה במשנ"ב (שער הציון סק"ט) כי וז"ל, ונראה דלא שייך בזה לומר מצוה שיוכל לעשות על ידי אחרים אין מבטלין התלמוד אפלו לזמן מועט, והכא הלא יוכל לעשות על ידי שלוחו דעדיף הוא ממי שהוא אחר לגמרי, יש לומר, דדוקא מצוה שאין מטלת על גופו, כגון שיפסיק באמצע הלמוד לילך לגמל חסד עם איזה אדם במקום שאחר יוכל לעשות עמו הטובה ההיא, מה שאין כן בזה שהכבוד שבת מוטלת על גופו, וממילא מצוה בו יותר מבשלוחו. אי נמי, דדוקא לענין כבוד שבת אמרינן כן דחמירא, מה שאין כן לענין שאר מצות אם הוא תלמיד חכם ונוגע לביטול תורה צריך עיון. עכ"ל.

והיינו דהוקשה לו איך ביטלו אמוראים לצורך מצוה זו הרי אפשר לעשות המצוה עיי"ז אחרים, וכמו שהקשה הגר"ז.

והנה בתירוץ א' כי "שהכבוד שבת מוטלת על גופו, וממילא מצוה בו יותר מבשלוחו" ואם נפרש כוונתו כפי שתי הגר"ז דמכאן הוכיחו הרמב"ם והטור דהוי גוף המצוה דכיבוד, שיש חיוב לכבוד השבת בעצמו, והוי מצוה שבגופו,

שהרי יש לו רשות לרוץ בדרך ועל הניזק היה להרחיק את עצמו וכו', ושיילינן בגמרא, בערב שבת מאי ברשות איכא, כלומר כיון דנקט בין השמשות ובין השמשות אין דרך בן ברית להיות עסוק בצרכי שבת שכל ישראל זרזין הן במצוות א"כ מאי ברשות איכא, ומשני שיוצא מעוטף לקראת שבת מלכתא ואומר בואי כלב בואי כלה, עכ"ל.

הנה נקט דהוה פשיטא להגמי דהרשות לרוץ בער"ש היא משום דאדם בן ברית טרוד לקנות צרכי שבת, וזה הוקשה להגמי לשון הברייתא דנקט בין השמשות, ובין השמשות אין דרך בן ברית להיות עסוק בצרכי שבת שכל ישראל זרזין הן במצוות א"כ מאי ברשות איכא, ומשני דיש יציאה בבין השמשות שהיא ברשות – שיוצא מעוטף לקראת שבת מלכתא, והיינו שבהליכה זו לכבוד שבת רץ והזיק, ואמנם יש לבאר מה שייך לענין זה רץ ברה"ר, ולשון רבינו חננאל "כרבי חנינא דהוה מרקד ואזיל ואמר באו ונצא וכו'". עוד למדנו מדבריו דודאי אף קודם בין השמשות סמוך לחשיכה, חשיב רץ ברשות, ורק שהוסיפו דשייך גם בבין השמשות רץ ברשות.

וכן נקטו הרא"ש (סי' יא) שכי' וז"ל, ומודה איסי בן יהודה בער"ש בין השמשות שפטור, שרץ ברשות למהר לטרוח ולהכין צרכי שבת, וכתב עלה בהג' אשרי וז"ל, מתוך כך יש ללמוד דלאו דוקא בין השמשות אלא משעה שמתחילין לתקן צרכי שבת לאפות ולבשל ולצלוח הרי הוא ברשות, דהיינו מחצי היום ולמעלה שמתחיל היום להעריב, עכ"ל.

וכ"כ באו"ז (בי"ק סי' קסד) כי' וז"ל, פי' רש"י כאדם המקבל פני מלך, כן צריך אדם לרוץ ולתקן כל צרכי שבת, (לפנינו ליתא רק כאדם המקבל פני מלך), ויש לי ללמוד מדבריו דלאו דוקא בין השמשות וכו'.

מצות חסד, ואם החסד יתקיים ע"י אחר שוב אין עליו מצוה זו כלל, לא בו ולא בשלוחו דכבר אין צורך שיתקיים בשבילו, אבל במצוה שהצווי בע"כ עליו ולא יתכן כלל להפטר מהמצוה, וכל הספק אם לקיים בעצמו או ע"י אחרים, בזה חזינן דעדיף ע"י עצמו גם אם יתבטל מת"ת.

ו) רץ בערב שבת והזיק והמסתעף באופן

קבלת שבת

זכור את יום השבת לקדשו (כ, ח)

שנינו ב"ק לב, א איסי בן יהודה אומר רץ חייב מפני שהוא משונה, ומודה איסי בער"ש בין השמשות שהוא פטור מפני שרץ ברשות. ואמרינן עלה, בער"ש מאי ברשות איכא, כדרי' חנינא דאמר רבי חנינא באו ונצא לקראת כלה מלכתא וכו', ופרש"י באו ונצא – כאדם המקבל פני מלך. ע"כ.

וצריך ביאור טובא, מאי בעי בער"ש מאי ברשות איכא, וכי לא ידעינן המצוה להכין צרכי שבת, וא"כ הרץ בער"ש הוי רץ לצורך מצוה. ובאמת הא דמשני כדרבי חנינא דאמר רבי חנינא באו ונצא לקראת כלה מלכתא, מה תשובה היא זו על הרץ ברשות הרבים.

עוד יש לברר בהא דנקט דרץ בער"ש בין השמשות חשיב ברשות, חדא, מאימתי הוי בכלל ער"ש בין השמשות, האם סמוך לחשיכה ממש או גם קודם לכן.

ועוד יל"ע, האם ה"ה ברץ לשאר דבר מצוה, או דלמא מאיזה טעם, דוקא רץ בער"ש חשיב רץ ברשות.

ומצינו בזה לפרש ולברר בכמה אנפי.

א) הנה בשיטמ"ק פי' רבינו יהונתן, וז"ל, כיון שהוא ערב שבת טרוד לקנות צרכי שבת או לקנות שמן לנר של שבת דרך הוא למי שהוא בן ברית לרוץ, על כן אם הזיקו זה את זה נפטר

שבת תוך חצירו של אדם, לא היו אומרים באו ונצא כנראה, כי היו תוך העיר, והיו מתחברים לצאת לשדה לקראת השבת אורח הנכבד, וגם שאח"כ למה יפטרו את הרץ בער"ש תוך רה"ר מן הנזקים, כיון שאין יציאתו מחוץ לעיר לתכלית מצוה עכ"ל, [ואמנם כ' בהמשך דבריו דהמצוה לרוץ היינו כמו לדבר מצוה, והיינו שרץ לקבלת שבת, הו"ד בדבריו להלן].

אכן מצינו גם שנקטו לא כך, בפ"י עין יוסף על העין יעקב הביא בזה"ל, כתוב ספר שער השמים, יש רבים שדימו שצריך לצאת החוצה השדה לקבל שבת, ותמיהא לי מלתא טובא שהרי אין השבת בא מדרך השדה אלא הדרך עליון מלמעלה למטה, לכן נראה דהאי "ונצא" אין הכונה לצאת בפועל, אלא ה"ק באו ונצא כלומר לא נמתין עד שהיא תבא מאליה אלינו ואז נקבל אותה, אלא באו ונקדים מחול על הקודש, שזהו שאנו יוצאים מהחול לקראתה קודם בואה, בענין שאין שבת באה אלא לזמן בואה, אמנם אלו המקדימים מה שמוסיפין מחול על הקדש כמו שמקדים לקראת המלך קודם בואו שמתחיל חייליו לבא, וכך חיילי השבת באים ואנו מקדימים לקראתה והיינו "ונצא לקראתה וכו'" כדפרשתי, עכ"ל.

ד) והנה בדברי רבינו יהונתן וההגה' אשרי ואו"ז נתבאר דבכלל רץ ברשות בער"ש הוא גם קודם בין השמשות, מזמן שטורח לקנות ולהכין צרכי שבת, וההגא"ש כ' דהיינו מחצי היום ולמעלה. ועוד נתבאר לן בדברי רבינו יהונתן והנימוק"י וכפי שפירשו כן מדברי הגמ' להדיא, דבכלל ריצה ברשות הוא מענין זה דרבי חנינא, שיוצא לרה"ר בשביל קבלת השבת, וכמשנ"ת.

אמנם ברמב"ם פ"ו מחובל ומזיק ה"ט ובטור ושו"ע חו"מ סי' שעח סעיף ח פסקו דין זה לפטור

ב) ובעיקר פ"י רבינו יהונתן, כע"ז פ"י בדי הנימוק"י שפירש דמייתנין מדברי חנינא על יציאה לרה"ר לכבוד שבת – שלא לצורך הכנת צרכי שבת, וז"ל, שהוא רץ ברשות – לצורך המצוה דבעי למזבן צרכי שבת וכו' דרהיט לצרכי שבת וכו' ואפ"י לא נקיט מידי בידיה, דהא בעי למימר עשרתן ערבתן, או לממשא ידיו ורגליו, או לשינויי כסותיה וכו', ובגמ' מייתי הא דר' חנינא מיעטף וקאי אפניא דמעלי שבתא ואמר באו נצא לקראת שבת מלכתא, רבי ינאי מרקיד ואזיל מרקיד ואתי ואמר בואי כלה, לומר דכי האי נמי רהיט לצרכי שבת משום שהוא לכבודו, כ"ש כשרהיט לצורך קיום עונג שבת דכתיב בקרא. עכ"ל. הרי דפ"י דהא דמייתנין מדר"ח היינו לאוספי דלא רק כשרץ לצרכי שבת, אלא גם כשרץ לכבוד השבת כשיוצא לקראתה.

אולם בפירוש שאלת הגמ', משמע בדבריו, דהגמ' אתי לפרש עד איזה דבר חשיב ברשות, ומשני כדר"ח דאמר באו ונצא וכו', היינו דאפ"י יציאה כזו נמי חשיב ברשות משום כבוד השבת, [ודלא כפירוש רבינו יהונתן שבאו לבאר מהו רץ ברשות המצוי בבין השמשות, ולהוסיף דלא רק קודם לכן שייך ברשות, אלא אף סמוך לחשיכה שייך רץ ברשות].

ג) והנה לפי פירושם דרץ ברשות היינו ריצה מענין זה דרבי חנינא, משמע דיש איזה יציאה לרה"ר לקבלת השבת, ומצינו בזה בתורת הסוד שאופן קבלת שבת הוא לצאת ממש לקראתה, וכך הביא כאן הבן יהודע, בזה"ל, מאי ברשות איכא כדר"ח דאר"ח באו ונצא וכו', פירוש כיון דאר"ח "באו ונצא" ולא אמר באו ונקבל שבת מלכתא, משמע דצריך לצאת חוץ לעיר, דהיינו לשדה שהיא מחוץ לבתים, והכי דייק לה רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות וכו' וז"ל, ואין ספק כי אם כסברת קצת קלי עולם דחושבים די בקבלת

דאמר באו ונצא וכו'. וא"כ במשמעות הדברים דהא דמייתי הגמ' מדרי חנינא הוא לעיקר הך רשות דער"ש דמתניא בברייתא, ולא רק הוספת דין דגם זה בכלל ברשות דער"ש כמו ברך לצרכי שבת, וצ"ב.

והנה בפ"ל מה' שבת ה"ב אייתי הרמב"ם הא דשנינו בגמ' על אופן הקבלת פני שבת מלכתא, וז"ל, איזהו כבוד שאמרו חכמים וכו' ומתעטף בציצית ויושב בכבוד ראש מיחל להקבלת פני השבת כמו שהוא יוצא לקראת המלך, וחכמים הראשונים היו מקבצין תלמידיהן בערב שבת ומתעטפים ואומרים בואו ונצא לקראת שבת המלך, עכ"ל, הנה כתב הרמב"ם האופן שהוא כיוצא לקראת המלך "ומתעטף בציצית ויושב בכבוד ראש מיחל להקבלת פני השבת" ולא הזכיר כלל איזה יציאה שיוצא לקראת השבת, גם במה שהביא אצל החכמים הראשונים לא כתב רק שהיו אומרים "בואו ונצא", ולא הזכיר שהיו יוצאים.

וכך גם נראה בשו"ע סי' רסב סעיף ג וז"ל, ילבש בגדיו הנאים וישמח בביאת שבת וכיוצא לקראת המלך וכיוצא לקראת חתן וכלה, דרבי חנינא מעטף וקאי בפניא דמעלי שבתא ואמר בואו ונצא לקראת שבת מלכתא, רבי ינאי אומר בואי כלה בואי כלה, עכ"ל, הנה לא נזכר בד' השו"ע איזה יציאה כלל, אלא שנתפרש בדבריו דאופן השמחה והצפיה הוא כיוצא לקראת המלך, היינו שהיוצא לקראת המלך אחוז הוא הרגשות אלו, שרוצה ומצפה לראות כבר פני המלך, ולכן מתוך הצפיה יוצא ומקדים לקראתו, כך ירגיש האדם המיחל לקבלת פני השבת, רגשות המתנה וצפיה, אבל אין הקבלת פני השבת ביציאה כלל, רק "יושב בכבוד ראש". [ועי' משנ"ב סק"י ד"ה כיוצא וכו' בקצת מקומות נוהגין לצאת מבית הכנסת לעזרה

הרץ בער"ש, רק בין השמשות, וכפי פשטות לשון הברייתא ומודה איסי בער"ש בין השמשות.

וכך כ' להדיא המרדכי (סי' לט) וז"ל, דוקא אותה המצוה דבין השמשות דאין לו שהות, אבל בשאר מצוה כגון לרוץ לבית הכנסת או לבית המדרש דיש לו שהות, אכן קודם לכן אף להכנת צרכי השבת, אינו בכלל דין זה.

ועי' ביאור"ל ה' שבת ריש סי' רנ שכי' דאע"פ שיש מצוה להכין צרכי שבת מהבוקר, מ"מ מה שהעתיקו לדינא בחושן משפט רק כלשון הגמ' דמשמע דוקא בין השמשות, לפי שלא פטרוהו מההיזק כי אם לפנות ערב שהזמן דחוק ואין לו פנאי לעיין ולשמור עצמו בעת הריצה שלא יזיק.

ה) והנה ברמב"ם והטור והשו"ע לא הזכירו הך יציאה דרבי חנינא שאמר באו ונצא וכו' לכבוד ולקבלת שבת, בכלל יציאה ברשות בערב שבת, ובפרט יש לדקדק לשון הרמב"ם שלא דיבר אלא ברך להכנת צרכים, ולא יציאה כזו, שכי' וז"ל, ואם היה ער"ש בין השמשות פטור מפני שברשות הוא רץ כדי שלא תכנס השבת והוא אינו פנוי. עכ"ל.

ובאמת נראה בס"ד, דאינהו לא פירשו הא דמייתינן מדרי"ח דאמר באו ונצא וכו' להביא גם אופן היציאה זו לכבוד שבת שתחשב ברשות. דהנה בב"י (שם) כ' וז"ל, ומ"ש רבינו (הטור) אחד רץ וכו' בער"ש בין השמשות פטור וכו', משנה וגמרא בפרק המניח, ובעי בגמרא בער"ש מאי ברשות איכא, כדרי' חנינא דאמר באו ונצא לקראת שבת מלכתא, וז"ל הרמב"ם בפ"ו מהלכות חובל, ואם היה ער"ש בין השמשות פטור מפני שברשות הוא רץ שלא תכנס השבת והוא אינו פנוי, עכ"ל הב"י.

ויש במשמעות דבריו דדברי הרמב"ם "כדי שלא תכנס השבת והוא אינו פנוי" הם פירוש לד' הגמ' דבעי בער"ש מאי ברשות, ואמרינן כדרי' חנינא

ברשות בער"ש להכין צרכי שבת, שלא יהא סיפק בידו להכינם אם לא ירוץ לפי שאין שהות, אלא דאתו לפרש דרץ בער"ש לפנות ערב, אף שלא להכנת צרכי שבת, אלא בשביל איזה לגמור עסקיו קודם השבת, שגם זה בכלל הרשות דמתיי, כפי שדקדק התו"ט מדתנן רץ סתמא, ומאי ברשות איכא, ומייתי דר"ח דמזה חזינן איך ראוי שיהא אופן קבלת שבת, שהוא כמקבל פני מלך, פנוי מכל עשיה שהיא, ומשום כן גם רץ בעסקיו לגומרם קודם השבת מיקרי ברשות, והא גופא אתא לאשמעינן.

ז) אמנם הנה הנימוק"י הביא בשם הרמ"ה, שלא הותר לרוץ לשאר חפציו בער"ש הני מילי היכא דאיכא למימר דרהיט לצרכי שבת, ואפילו בסתמא לצרכי שבת דיינינן ליה דזיל בתר רובא, דברייתא דקתני סתמא פטור הכי משמע, ואפילו לא נקיט מידי בידיה, דהא בעי למימר עשרתן ערבתן, או לממשא פניו ידיו ורגליו או לשינויי כסותיה, אבל אי ברור לן דלא רהיט אלא לשאר צרכיו דלא שייכו בהו עונג צרכי שבת, כבחול דמי וחיב, עכ"ל.

ופסק לה הרמ"א בשו"ע שם דרץ בער"ש בין השמשות פטור ודוקא בסתם דתלינן דרץ לצרכי שבת אבל אם ידוע דאינו רץ לשאר חפציו ולא שייכי ביה צורך שבת, חייב כמו בחול, עכ"ל.

ובביאור הגר"א כ' בזה"ל, כמו שכתוב שם כדר' חנינא משמע דוקא כה"ג, עכ"ל, והיינו דהגר"א פ"י דמייתנין הך דר' חנינא דחזינן שהיה יוצא ורץ לכבוד שבת, וכמו בדידיה שהיה לצורך שבת כך הותר לשאר צרכי שבת, ולא לשאר עסקיו.

ולפי דרכו יש לפרש כן בביאור שאלת הגמ' מאי ברשות איכא, וכי הותר כל ריצה בער"ש, ומייתי כדר"ח דאמר באו ונצא וכו' שהיה לצורך שבת כך הותר לשאר צרכי שבת, ולא לשאר עסקיו.

ואומרים "בואו ונצא וכו'" ונוהגין לעמוד אז ולעשות דוגמא כמו שמקבל אדם גדול].

ומעתה נראה דמש"כ הרמב"ם ה' חובל ומזיק "ואם היה בער"ש בין השמשות פטור מפני שברשות הוא רץ שלא תכנס השבת והוא אינו פנוי" היינו דכדי לקבל השבת כשהוא פנוי, ויהא מתעטף ויושב בכבוד ראש מיחל להקבלת פני השבת, יש לו להשלים הצרכים, ועל ריצתו לזה היא ברשות, לפי שהוא רץ כדי שיהא פנוי.

אשר לפי"ז יתפרשו היטב ד' הגמ' דבעי בער"ש מאי ברשות איכא, היינו ששאלו מהו כל עיקר היתרא דריצה בער"ש, [ודייקא שלא שאלו דוקא על זמן הבין השמשות כפי שפ"י רבינו יהונתן, רק על עצם מה דתניא ברשות בער"ש], והשיבו כדר' חנינא דאמר באו ונצא לקראת שבת מלכתא, ופרש"י כאדם המקבל פני המלך, והיינו כפי שנתפרש לן בדברי הרמב"ם דר' חנינא העמיד בזה דהקבלת פני השבת צריך שתהא כאדם המקבל פני מלך, שהוא מעוטף ויושב בכבוד ראש ומיחל להקבלתה, וזהו באופן שהוא פנוי כנתבאר וזהו סיבת הרשות דריצה בבין השמשות [ולשון הביאור"ל הנז' – לפנות ערב] כדי שיהא פנוי ומוכן לקבל פני השבת כאדם המקבל פני מלך.

ו) והנה הסמ"ע (שם סק"א) כ' דמלשון הרמב"ם שכו' דרץ ברשות כדי שלא תכנס השבת "והוא אינו פנוי" משמע לכאורה אפ"י רץ בעסקיו לגומרם קודם השבת מיקרי ברשות, וכ"כ התו"ט דמלשון הרמב"ם משמע דאע"פ שלשאר צרכיו רץ, הוא מצוה לכבוד שבת וברשות רץ, שמפני כן רץ למהר לעשות, וכ' התו"ט דמהא דתנן רץ סתמא משמע מהא דלכל רץ פטרינן ולא דוקא לצרכי שבת.

והנה לפי"ז יש להוסיף עוד לדעת הרמב"ם דיש לפרש בגמ', ששאלו בער"ש מאי ברשות איכא, ומייתי דר"ח דאמר באו ונצא וכו', דזה ידעו שיש

דחוק ואין לו פנאי לעיין ולשמור עצמו בעת הריצה שלא יזיק.

אכן לפי"ז יל"ע איך יהיה במצוה שזמנו דחוק לקיימה, ובחי' רבי מאיר שמחה כ' דברץ למצוה אחרת אף דפיקוח נפש מ"מ חייב, דהניזק לא ידע לזהר מפני ריצתו, ודוקא רץ בער"ש כו"ע ידעי ובעי לאיזדהורי.

והנה בדעת רבינו יהונתן ודעימיה דנקטו דבכלל רץ בער"ש ברשות הוי גם קודם הזמן שהשעה דחוקה, מ"מ נראה דאכתי לא התירו בשאר מצות מסברת האו"ש דלא ידע הניזק לזהר וכדמשמע להדיא בדבריו וז"ל, , שהרי יש לו רשות לרוץ בדרך ועל הניזק להרחיק את עצמו, עכ"ל, מבואר דכל מה דשייך לפטור בער"ש תלוי בזה שהניזק עליו להרחיק עצמו, וזה לא שייך בשאר מצות.

אכן הנה הבן יהוידע שהובא לעיל, פי' הא דפטרו הרץ ברה"ר בער"ש וז"ל, כיון שמוכח מהא דר"ח דיציאתו לשדה לקבל שבת יש בזה מצוה יותר מאם היה מקבל בביתו או בבית הכנסת, אי"כ ממילא שמעינו דמצוה לרוץ, שכן אמר רז"ל לעולם ירוץ אדם לדבר מצוה, וילפי' לה מקרא, ולפי"ז ה"ה אם רץ לבית הכנסת להתפלל, והוא דנקיט כאן בער"ש בין השמשות כדי ללמדינו לפי דרכו שיש מצוה לרוץ לקבלת שבת.

עוד מצינו סברא לחלק רץ בער"ש משאר רץ לדבר מצוה, בעונג יום טוב כתב שדוקא בריצה בע"ש פטור, כיון שעצם הריצה היא מצוה, שבזה מראה שהוא מכבר השבת כמו מי שרץ לכבוד המלך, משא"כ איצה לשאר מצוות שעצם הריצה אינה מצוה אלא הכשר מצוה בלבד.

ונתבאר ענין זה בס"ד בגינת אגוז (קמא פ' לך לך), במה דמצינו דבהליכה למצוה כשאין ההליכה רק היכ"ת בעלמא, עיי"ש, והנה בפלא יועץ (ערך הכנה) כ' בזה"ל, הכנה לשבת היא

ונבעיקר דבריו יש לדקדק שלא העמיד החילוק בין אם ריצתו לצרכי שבת או לשאר צרכיו, אלא איך נראית ריצתו, אם נראית ריצתו כרץ לצרכי שבת או לשאר צרכיו, אלא איך נראית ריצתו, אם נראית ריצתו כרץ לצרכי שבת, לקנות או לומר עשרתן ערבתי, וכו', או שניכר שאינו רץ אלא לעסקיו דעלמא, וגם באופן דסתמא, אזלינן בתר רובא שרץ לצרכי שבת, וצ"ב, דאי לא שרינן אלא לרוץ לצרכי שבת, אי"כ הדבר תלוי למה באמת היתה ריצתו, ולא איך נראית, ומה שייך גם לילך בתר רובא סו"ס אף אם בשעת הריצה לא ברירא לן, מ"מ אם יתברר שלא רץ לכבוד שבת יש לחייבו, ובדבריהם מפורש דבכה"ג שהוא סתמא הריהו בכלל פטור דברשות ואין מקום לחייבו אם יתברר שלא רץ לצרכי שבת, וצ"ב.

ונראה בס"ד ביאור דבריהם, דהנה יעוי' בד' רבינו יהונתן שפירש הא דפטור הרץ ברשות, וז"ל, שהרי יש לו רשות לרוץ בדרך ועל הניזק להרחיק את עצמו, עכ"ל, מבואר דכל מה דשייך לפטור בער"ש תלוי בזה שהניזק עליו להרחיק עצמו, וא"כ י"ל דאי נראית שריצת הרץ היא ברשות, הוי בכלל הפטור.

שו"ר בחי' רבי מאיר שמחה שנקט כן מדנפשיה, דגם שאינו לצרכי שבת הוי בכלל הפטור, משום דעל הניזק לאיזדהורי ביה. אך העיר על דבריו דמד' הנימוק"י לא משמע כן. ויל"ע].

ח) ומעתה הנה יל"ע איך הדין ברץ לשאר מצות, והנה בד' המרדכי מפורש וז"ל, דוקא אותה המצוה דבין השמשות דאין לו שהות, אבל בשאר מצוה כגון לרוץ לבית הכנסת או לבית המדרש דיש לו שהות, אכן קודם לכן אף להכנת צרכי השבת, אינו בכלל דין זה. וכן משמע דעת הרמב"ם ושו"ע שלא פטרו אלא בבין השמשות, וכפי שכי' בביאוה"ל כי אם לפנות ערב שהזמן

כדי שיוכל להתענג בשבת, היינו דממצות עונג שבת להכין בער"ש צרכי שבת.

ט) עוד יש לדון בפ"י הגמ' מה ששאלו בער"ש מאי ברשות איכא ומייתי לדר"ח, דאמר באו ונצא וכו', דהנה שנינו בשבת קיט, א רב נחמן בר יצחק מכתף ועייל מכתף ונפיק, אמר אילו מקלעין לי ר' אמי ור' אסי מי לא מכתפנא קמייהו, ופרש"י, מכתף ועייל מכתף ונפק, בער"ש יוצא ונכנס להביא תמיד משואות כלי תשמיש ובגדי חופש ומגדים כאדם שמקבל את רבו בביתו ומראה לו שהוא חשוב עליו וחרד לכבודו לטרוח ולהרבות בשבילו, דלא רק בעת בואו שייך ענין כבודו, עכ"ל, והיינו דיש מצורת הכבוד לקראת חשוב לטרוח בהכנת הצרכים בשבילו עוד זמן רב קודם בואו, דהיינו דמייתנין מדר"ח דאמר בואו ונצא, ופרש"י כאדם המקבל פני מלך, עכ"ל, והיינו דבזה מתבאר ענין הטירחה לכבוד שבת בהכנת צרכי שבת, דאחר שיש בהשבת ענין הקבלת פני מלך, א"כ כל מה שהוא בכלל כבודה, שמראה שהוא חשוב עליו וחרד לכבודו כמ"ש רש"י בשבת, הרי"ז בכלל כבוד השבת וכתבאר, האמנם דיש להעיר טובא דא"כ דמייתנין מינה על ריצה בהכנת צרכי שבת, אמאי לא מייתי הגמ' הך דר"כ בר יצחק שמכתף ועייל מכתף ונפיק, דנתפרש בהדיא ענין כיבוד השבת בהכנת צרכיה, טפי מהך דר"ח דאיירי רק בהקבלתה.

ז) שו"ת על הפרשה.

מאת: הרב שר שלום עפג'ין הלוי מח"ס סדרת דובר שלום.

השבוע פרשת יתרו: דברי התורה מוקדשים לרפואתם השלימה של רפאל בן אסתר, ורפאל נתן בן מלכה בתושח"י החולים במצב קשה מאוד ובלתי יציב.

וישמע יתרו. (פי"ה, פ"א).

שאלה: מה זכה יתרו שנקראת פרשה שלימה על שמו בספרו של ה'.

מצוה רבה, מצינו גדולי ישראל שהיו עוסקים בה וכבר כתבו בשם האר"י שמה שמזיע להכין צרכי שבת הוא תיקון גדול לפגם הברית ואמרו על מוהר"א הלוי ז"ל שהיה מרבה בפסיעות לקנות ולהכין צרכי שבת כי יש שכר פסיעות, עכ"ל, ויל"ע דלכאוי הא ההליכה לקנות אינה אלא היכ"ת בעלמא, ולהמתבאר למה יש שכר פסיעות בזה.

אכן נראה ביאור הא דיש שכר על פסיעות במצות הכנת צרכי שבת, ובהקדים דהנה כ' הביאוה"ל סי' רמב (ד"ה לכבד) דאם יש לו רק מעט מעות ובא שכיר לתבוע עבור פעולתו שגמר לו היום, נראה דצריך ליתנם להפועל, כדי לקיים מה שכתוב "ביומו תתן שכרו ולא תבא עליו השמש", אף שעיי"ז לא ישאר לו במה לענג את השבת, או שיפייסנו שיתרצה להמתין עד אחר השבת, דחיוב תשלומי שכיר בזמנו הוא מדאורייתא ועונג שבת הוי רק מדברי קבלה, ואף להפוסקים דזה ג"כ הוי מדאורייתא וכמ"ש במ"ב, שם הוי עשה ולא תעשה, ולא אתי עשה ודחי לא תעשה ועשה. עכ"ד. והעירו בדבריו, דבלאו הא דאין עשה דוחה ל"ת ועשה, הא לא מקיים העשה בעידניה דדחיית הלאו, דהדחיה בער"ש וקיום העשה רק בשבת.

אכן הביאור דמצות הכנה לשבת הוי מצוה שקיומה בשעת העשיה, וכדאיתא בקידושין ר"פ האיש מקדש (מא, א) א"ר יוסף מצוה בו יותר מבשלוחו כי הא דרב יוסף מחריק רישא רבא מלח שיבוטא, הרי דעצם ההכנה הוי מצוה, וא"כ הא דאיכא שכר על הפסיעות, היינו דההליכה גופא עצם המצוה היא, ושכר המצוה הוא זה. והראוני לרבינו בחיי (שמות לא, טז) שכי לפרש הקרא "וקראת לשבת עונג" מלשון קרואים, כלומר שצריך להזמין ולהכין צרכי שבת מע"ש,

עד אמר הקב"ה למה תרצדון הרים וגו' אבל סיני וכו' ההר חמד אלהים לשבתו ע"כ ע"ש נמצא מזה דהר תבור רצה שיתנו התורה עליו והר תבור הוא ארבע פרסי כדאיתא בב"ב [דע"ג ע"ב] אמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי אורזילא בר יומיה דהוה כהר תבור והר תבור כמה הוא ארבע פרסי ע"ש והר סיני היה ת"ק אמה כן איתא בספר מים יחזקאל פ' יתרו וז"ל שם איתא במדרש שנעקר הר המוריה ובא להר סיני שהר סיני הוא הר המוריה ע"ש. וכפרש"י ותוס' במס' תענית [דט"ו ע"א] דאיתא שם מאי הר המוריה פליגי בה ר' לוי בר חמא ור' חנינא חד אמר הר שיצא ממנו הוראה לישראל וחד אמר הר שיצא ממנו מורא לאומות העולם ופרש"י ז"ל לישנא אחרינא הר המוריה הר סיני מורא לאוה"ע במתן תורה דכתיב ארץ יראה ושקטה וכן הוא בתוס' שם ע"ש אך בפ"י עין אליהו שעל עין יעקב פירש שם בהיפך מספר הנ"ל וז"ל ואולי בעת בנין ביהמ"ק נקפל הר סיני תחתיו ע"ש עכ"פ איך שיהיה נראה מזה שהר סיני הוא הר המוריה והר המוריה היה ת"ק אמה כדאיתא במסכת מדות [פ"ב מ"א] דהר הבית [שהוא הר המוריה] היה ת"ק אמה על ת"ק אמה ופרסה הוא ד' מילין [ע"מ מג"א בשו"ע או"ח סי' ק"י סקט"ו ובבבא"ט שם סקי"ב, וע"מ במסכת פסחים דצ"ג ע"ב ודצ"ד ע"א] נמצא דהר תבור היה ששה עשר מילין דהוא ל"ב אלף אמה דמיל היינו תחום שבת דהוא אלפיים אמה נמצא דהר סיני שהוא היה ת"ק אמה הוא חלק ס"ד מהר תבור דל"ב אלף אמה הוא ס"ד פעמים ת"ק אמה ומזה למדו ז"ל דשמונה שבשמינית גאווה דהוא חלק ס"ד צריך להיות בת"ח מדלא השרה שכינתו על הר תבור מפני שהיה גבוה מאד בתכלית הגאווה ועל סיני שהיה גבהו חלק ס"ד ממנו השרה שכינתו מזה מוכח דשמונה שבשמינית גאווה צריך להיות באדם ודפח"ח וש"י. [ואף כי הת"ק אמה לא היה כי אם מתחילת רגלי ההר עד סוף עבר השני ועליתו מצד אחד הוא רק מחצה מזה נמצא דגובה ההר לא היה כי אם ר"ן אמה אך גם הד' פרסי דהר תבור אינו כי אם כל השטח מתחילתו ועד סוף עבר השני לא בגובה ההר – ע"ש במהרש"א בח"א ד"ה לדידי חזי לי אורזילא וכו' שכתב ורמז מ' פרסי (דמהרש"א גורס שם ארבעים פרסי ע"ש) הר עלייתו וירידתו מצד אחד מהלך עשרים פרסה ע"ש] נמצא לפי זה דשפיר דוקא חלק ס"ד מהר תבור. [קהלת יצחק [רייטבורד] פ' יתרו – בפרחי ניסן שם].

זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: (פ"כ, פ"ח).

שאלה: בפיוט יונה מצאה נאמר חקוק בשני לוחות אבנים [וכן בשחרית דשבת נאמר וכתוב בהם שמירת שבת]. וכי חקוק ענין שמירת שבת בשני הלוחות.

תשובה: א) י"ל דכיון שנאמר לוחות כתובים משני עבריהם מזה ומזה הם כתובים ופירשו רבותינו ז"ל שבנס היו נקראים משני עבריהם אע"פ שמה שנכתב בצד זה כשקוראים מעבר השני נמצא הכל למפרע אבל בדרך נס היו נקראים גם בעבר השני כסדרן נמצא לפי זה על כרחינו צריכים לומר דגם בזה היה הנס שבעבר השני היה על הלוח הראשון נקרא מעבר השני חמשה דברות האחרונות ועל השני היה נקרא מעבר השני הדברות הראשונות שאם לא תאמר כן נמצא דסוף סוף היו צריכים לקרות בעבר השני למפרע נמצא שיפה יסד

תשובה: אחז"ל בשכר שאמר יתרו קראן לו ויאכל לחם זכה וישבו בניו בלשכת הגזית עוד אמרו ויאכל לחם שמא ישא אחת מכם הרי שעכ"פ לא היתה כוונתו לשם חסד ואפ"ה כמה גדול שכרו לדורי דורות צא וחשוב אילו לא קרא יתרו למשה לאכל לחם היה נשאר ודאי גוי ערל כמו שהיה וע"י מעשה גמ"ח שלו נעשה חותן משה ולמה נקרא שמו יתרו ע"ש שיתר פרשה אחת בתורה נפלא ונורא הלא בתיבה אחת שבתורה כמה גופי הלכות תלויין והכומר הלזה זכה לבוא תחת כנפי השכינה ולכוון פרשה שלימה כדעת המקום ונקראת על שמו האם יש בכח שכל אנוש להקיף שכרו? והכל בא לו רק ע"י דבור אחד של טובה שאמר קראן לו ויאכל לחם היינו מעלה של מדת החסד אשר גם לא היתה שלימה אכן זהו משאחז"ל הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצוות. (אור יהל ח"ג).

וַיְהִי קֶלֶת וַיְבָרְקִים וַעֲנָן כְּבֹד. (פי"ט, ט, פט"ז).

שאלה: קולות של מי היו ולמה היה צריך לברקים ולענן כבוד ולא די בקל.

תשובה: הקולות היו קולות המלאכים שמקלסים להקב"ה בכל בקר ובקר שנאמר [איוב פל"ח] ברוך יחד ככבי בקר ויריעו כל בני אלהים, והברקים - הן המלאכים ג"כ שנאמר [תהילים פק"ד] עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט וכתיב [יחזקאל פ"א] ונגה כאש ומן האש יוצא ברק. והענן כבוד על ההר כדי להפריש בין ישראל ובין המלאכים שאם היו ישראל רואים אותם נרעדים בראייתם וכן כתוב [שם] ענן גדול ואש מתלקחת ומתוכה דמות ארבע החיות. (מגדל חננאל פ' רבנו חננאל על התורה עמ' 36).

וְקָל שֹׁפָר תִּזְנַק מְאֹד. (פי"ט, ט, פט"ז).

שאלה: מהיכן הובא השופר הזה.

תשובה: הוא היה הקרן השמאלית של האיל שהקריב אברהם בזמן עקידת יצחק. (פרקי דרבי אליעזר, סוף פרק ל"א).

וַיִּרְדּוּ יְהוָה עַל הַר סִינִי. (פי"ט, פ"כ).

שאלה: מדוע נתן הקב"ה את התורה דוקא על הר סיני ולא בבקעה להורות ענוה.

איתא במסכת סוטה [ד"ה ע"א] ת"ח צריך שיא בו [גאווה] אחד משמונה בשמינית ע"כ. והוא חלק אחר מס"ד, דשמונה פעמים שמונה הוא ס"ד. ויש להבין מהו החשבון של שמונה שבשמינית שאמרו, ושמעתי שהחשבון הזה הוא מכוון בדקדוק עצום מאד והוא דאיתא בדף הנ"ל אמר רב יוסף לעולם ילמד אדם מדעת קונו שהרי הקב"ה הניח כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני ע"כ וקשה לפי"ז אמאי השרה שכינתו כלל בהר הו"ל להשרות בבקעה ואדרבה הו"ל לברור בקעה היותר עמוקה כמאמר התנא הקדוש מאד מאד הוי שפל רוח אלא מזה מוכח דצריכין מעט גאווה לכן אמרו דת"ח צריך שיהא בו וכו' מדלא השרה שכינתו על בקעה דלית בה גאווה כלל והשתא כיון דזכינו לזה דהלימוד יא להם מסיני גופיה דהוא מורה ג"כ על מעט גאווה נבין היטב החשבון של שמונה שבשמינית שאמרו והוא דאיתא במסכת מגילה [דכ"ט ע"א] ובמ"ד סדר ויחי [פצ"ט] מבואר זה יותר וז"ל המ"ר הנ"ל בשעה שבא הקב"ה ליתן תורה בסיני היו ההרים רצים ומדיינים אלו עם אלו זה אומר עלי התורה ניתנת וזה אומר עלי התורה ניתנת תבור בא מבית אלים וכו'

וסימנ"ך כ"ח להורות דהשובת בשבת מקבל כ"ח לששת ימי השבוע].

שאלה: מה יתחדש לעת"ל בתורה.

תשובה: מה דאיתא כי תורה חדשה מאתי תצא והלא זה מן י"ג עיקרים שזאת התורה לא תהא מוחלפת ולא תהיה תורה אחרת וכו' אך להיות למה התורה הנתונה בידינו אסור להיות נגיעה מאות לאות לפי שגם הלוכח הם אותיות התורה אך אין אנו מבינים לקרותם כמו השחרות האותיות אבל לעתיד לבא יגלה לנו השי"ת אפילו הלבנונית של התורה פי' שנבין אות הלבן שבתורה שלנו וכו'. (אמרי צדיקים ח"ב הו"ד בטעמי המנהגים עניני שבת במהדו"י עמ' מ"ב בשם הגה"ק רל"י מבארדיטשוב זיע"א).

וירא העם וינעו. (פ"כ, פט"ו).

שאלה: מדוע מתנועעים בלימוד תורה.

תשובה: לפי שהתורה ניתנה באימה ברתת ובוזיע: (בעה"ט).

הפייטן שהשבת חקוק בשני לוחות האבנים שמה שחקוק בצד האחד בלוח הראשון היה על כרחך חקוק בעבר השני בלוח השני. (ילקוט עני [מוזס] סו"פ יתרו עמ' פ"ו).

ב) באמרי אמת תירץ שנסוב על ב' הלוחות הראשונות והשניות ועוד ע"פ מה שכתב הירושלמי [שקלים פ"ו ה"א] שיש מ"ד שעל כל לוח היו כתובים י' הדברות ועוד פירשו שבדברה זכור את יום השבת לא שלטה שבירת הלוחות הראשונות ונתבאר בספורנו ביום השמיני שכל הדברות היה שייך להעביר חיובם ללוחות השניות אבל ענין זכור לא שייך להיבו מכה הלוחות השניות שכן כל ענין השכחה נוצר מחמת הלוחות השניות וכאומרם [עירובין דנ"ד ע"א] אלמלא לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל ולכן נשאר חיוב זכור מכה הלוחות הראשונות שבדברה זו לא היתה שבירה והיינו דאמרינן חקוק בשני לוחות אבנים. (זכור ושמור עמ' ק"ו). וע"ע מש"כ בספר אז ישיר ח"ב על מה דנאמר בשחרית דשבת וכתוב בהם שמירת שבת. [א.ה. אפ"ל דרך רמז דענין השבת בתורה נזכר בפרק כ' פסוק ח'

"נחשבה" – הגאון מורנו רבי יחיאל הלוי נוביק שליט"א

לא ימושו מפך – ומפי זרעך.

הנה כלל ישראל קבלו את התורה ע"מ להנחילה לבני ובני בניהם עד סוף כל הדורות, ונשאלת השאלה אך אפשר לקבל התחייבות, וכמו כן במגילות אסתר, קימו וקבלו עליהם ועל זרעם. ואך אפשר להתחייב על דבר שכזה.

אמנם יובן כי התורה מופי יקרה ורחוק מפנינים מכתה, מו פתי לא יקחנה, וכל מה שצריך הוא להראות יפיה כי מובת מראה היא מאה, ואם כן שפיר קימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם על בנינו ועל דורותינו ועל כל דורות זרע ישראל, להטעים את דורותינו ממתיקות נעימות צפונות התורה וממילא דין גרמא שיתדבקו וימשכו אחר התורה ככרזל אחר האבן השואבת.

אמנם תחילת הדברים הוא לא ימושו מפך ואזי מפי זרעך זרעך אמר ה' מועתה ועד עולם, כי על ידי שהאדם עצמו מתדבק בתורה, אזי בניו מתדבקים גם כן.

ואכן כך שמעתי שאמר מרן הגרי"ש כהנמן זצ"ל, אם זוכין להערב נא, אזי ממילא התנצאה ונהי' אנחנו הצאצאים וכו'. זו התפילה שלנו, דבר יומו ביומו. אבל כמובן יש תנאי, והתנאי הוא יגיעתי ומצאתי תאמין, לא יגעתי ומצאתי אל תאמין, יגעתי ולא מצאתי אל תאמין, ושמועתי מפי ז'ל אבי אאמור' זצ"ל, דהיינו אל תאמין שיגעתי, כי מאחר שלא יתכן שלא מצאת, כנראה שלא הי' מספיק יגיעה. ובאמת יש להבין מה השיעור, ונראה שהשיעור הוא כל אחד ואחד לפום תורפי, והיינו שכל אחד צריך להרגיש יגיעה, ויתכן עוד שהשיעור הוא עד המציאת, והבן.

ונמצא לפי' שיתכן שאדם מוכשר לא ימצא כי לדתנו לא התנוע, ואילו מישחו פחות מוכשר יזכה כי אצלו היה מאמץ גדול, ולפי' מובן יותר הלשון יגעתי ולא יגעתי, כי זה תלוי באדם עצמו, ורק הוא יכול לחוש אם הוא התנוע מספיק, כי מי יוכל ומו יחוש הוין מוננו. וידוע באמת מגדולי ישראל שאמרו שלא בטוח שדוקא המוכשרים מצליחים, והרבה פעמים רואים שהפחות מוכשרים המה המצליחים יותר. וזה מובן לפי מה שנתבאר שכל אחד יש לו מדת היגיעה שלו.

ולפי' מובן אנו עמלים ומקבלים שכר וכו', והיינו שבכל מקצוע המוכשר יותר מקבל יותר, וכאן היגיעה קובעת ולא הכשרון, וכך הם דברי רש"י הקדוש מיסודם של הו"ל, אם בחקותי תלכו שתדעו עמלים בתורה, והיינו שזהו גוף החיוב בלימוד התורה, אדם לעמל ילד לעמל תורה, כידוע.

"מתוך ההפיכה"

פרק צ"ו "במצודה הפרוטה"

סקירה תמציתית:

חיים שלום פינקלשטיין חסר בית תקופה ארוכה, הוא מוצא איזה מחסן נטוש בפאתי מאה שערים (ששייך לשונו יונטי פרגר אלא שאינו יודע על כך) הוא משתכן שם, אלא שהמקום אינו ראוי כלל למגורים, בפרט בימים הקשים של החורף הירושלמי, הוא מצטק מהגשמים העזים שמרטיבים אותו עד לשד עצמותיו, מחוסר לבושים נאותים והקור שבמחסן, הוא חולה בדלקת ריאות קשה, בהמשך הוא מאבד את הכרתו.

לגודל הצרה החדג לאשפוז הוא שונאו בנפש יונטי פרגר שמגיע לראות מי פלש אל דירתו, בתחילה הוא חצה לגבות מחים שלום על הפלישה טבין ותקילין, אבל כשרואה את מצבו הקשה כאשר לפתע הוא מאבד את הכרתו, הוא מרחם עליו ומעבירו לבית החולים בעזרת עוד יהודי שמזדמן למקום.

חיים שלום במצב אנוש מאד, תק לאחר טיפול מסיבי מצליחים להציל את חייו. אבל לאחר שהוא קם מתברר שהוא מאבד חלק גדול מהזיכרון בשל מחלתו הקשה, חלק מהזיכרון חוזר אליו תודות לטיול המסור של פקיד המיון ברח נויורטה שמתמסר מאד לחולה האלמוני.

כשיוצא יונטי מבית החולים הוא מנסה לחמוק בלי להשאיר פרטים אך הוא נעצר על ידי אותו פקיד מיון שלא נותן לו לצאת בלי לתת את הפרטים של החולה האנוש, בתחילה מנסה יונטי להתחמק, אבל לאחר שמבין שאי אפשר להותיר חולה בלי פרטים מינימליים, הוא מוסר את שמו ומוסיף פרט שמביא לחורבנו של חיים שלום, הוא מציין שהוא עריק מצה"ל ובשל כך הוא הומלס.

הפקיד הלא חכם חשם כיקה אמיתי את הפרטים בגיליון הרישום של בית החולים, פקידה בשם מאיה הרבסט חאה את הפרט המחריד שיש בבית החולים עריק רח"ל, היא מצלצלת לאחיה שהוא מקציני מצ"ח ומספרת לו על כך, מכאן מתגלגלים העניינים במהירות, בלשים משלחים לבית החולים במטרה לעמוד על המשמר. התוכנית לאסור אותו ברגע שיחלים ממחלתו.

מכאן והילך הסיפור מתפתל והולך, הבה ניתן לכם את מרחב הדמיון, איך תתנהל העלילה הסוערת ואיך תסתיים.

שני רופאים לבושים בחלוקים לבנים נכנסו לחדרו של חיים שלום בארשת פנים רצינית ביותר, הם בדקו את התיק של חיים שלום ואת הבדיקות האחרונות שתלו על המיטה, הם המהמו לעצמם תוך שהם מדברים באנגלית.

"מה אתה אלי? הוא נראה בסדר גמור, אפשר לשחרר אותו מהמקום, הוא כבר היה אצלנו מעל ומעבר".

"היי אסי לא אהבתי את הדיבור שלך, אנחנו צוות אתי לחלוטין ועלינו להתייחס לכל חולה בשיא הכבוד".

"אלי אתה צודק, אבל מה לעשות קשה לי לסמפת אותו, אתה יודע בדיוק בשל מה".

"בתור אדם פרטי אני מסכים איתך לחלוטין, אבל יש את "שבועת הרופאים" שמחייבת אותנו להתעלות מעל הרגשות".

"שותק לחלוטין, השבועה הזו הורגת אותי יותר מדי פעמים". השיב אסי בחיך מריר.

הם לא ידעו כי חיים שלום שולט באנגלית טוב יותר מהם, אוחזו נדרכו במקום, הוא שמע את הדברים שצרמו לאחזינו, אבל כעת הוא לא עוסק בכך, הוא מתמקד בבשורה שאמרו כי הוא עומד להשתחרר כבר עתה, הבשורה הייתה טובה ולא טובה, מצד אחד הוא שמח שמצבו הרפואי השתפר להפליא, אבל היא מסבה לו כאב ראש חזק, מה יעשה עתה וכי יש לו לאן לילך? הוא התרגל לבית החולים, לכל הפחות כאן לא היה צריך לדאוג את דאגת המחור, אבל עכשיו יחזור למסלול הקודם, לחיי עוני משוער ורדיפה מאויביו הבלתי נלאים, כשאין לו מושג מה יעשה, כל יום תהיה בעיה בפני עצמה, מה עושים בהמשך?

במוחו התרוצצו מחשבות, אולי כדאי להעמיד פנים שעדיין יש לו חולשה נוראה, חולשה קשה לראותה במכשירים הרפואיים בצורה חדה, מספק יאלצו להאמין לו, קר ירויח עוד יום יומיים, במשך הזמן הזה יחשוב על המשך דרכו.

עוד בטרם גמלה בקרבו ההחלטה, הוא שומע את אחד הרופאים פונה אליו: שלום לך חיים שלום היקר, בדקנו היטב את מצבך הרפואי, נראה שחזרת אל עצמך, אתה משוחרר היום.

"אתם לא יכולים לעשות לי את זה כעת, אתם כנראה לא יודעים אך אני חש כרגע, יש לי חולשה נוראה בכל גופי, אני פוחד לצאת כעת, אתם מבינים שאין לי בעצם לאן ללכת, מי יטפל בי כעת כשאני אדם בודד לחלוטין? אתם לא יכולים להפקיר אותי ככה לגורלי, חובתכם כאנשי רפואה לדאוג לבריאותי המלאה, אי אפשר לשחרר אותי לפני שחזרתי לאיתני".

אסי שהיה אדם ציני לא התפעל מדברי חיים שלום, הוא השמיע לפתע קול מאנפף.

"אוי כמה שאת צודקת, את מאד חלשה אחרי לידה קשה שעברת, אכן את צריכה ללכת לבית הבראה".

"אתם מתעללים באדם חסר ישע" נכלם חיים שלום מכל ההצגה שנגשתה לפניו.

"אנחנו מצטערים, אבל בית החולים לא משמש כבית מחסה, בירושלים העתיקה הייתה שכונה שקראו לה "בתי מחסה" מטרתה הייתה לדאוג לכל החלכאים, אבל בית החולים 'ביקור חולים' הוא בית חולים זעיר ובקושי נושא את עצמו, אנחנו לא

מסוגלים להחזיק אנשים שלא זקוקים לאשפוז, זה גם לא בריא בשבילך, ישנן מחלות רבות כאן והאמיר רוזי בחיידקים, מי שממש אינו נזקק למקום, בשבילו זה המקום הכי גרוע".

"אז מה אעשה, אושליך לרחוב החורפי למות שם?" שאל חיים שלום בחרדה.

שני הרופאים הסתכלו זה בזה במבטים משמעותיים, חיים שלום הבחין בעינו החדה שהם קורצים זה לזה, כנראה ההצגה מוצאת חן בעיניהם מאד, אבל לא היה לו מושג מה עובר במחשבתם.

"אנו יוצאים להתייעץ עם הפרסונל, מה לעשות במקרה שלך, נחזור בעוד כמה דקות ונאמר לך מה אמרו לנו".

כעבור חמש דקות חזר אסי, כשעל פניו היה שפוך חיוך גדול.

"ובכן תראה, התייעצנו עם פקידת המיון, היא הציעה לך על חשבונה, יומיים אירוח בבית הארחה זול, יהיה לך בינתיים פרק זמן להתארגן, בעוד כמה דקות יבוא מישהו לקחת אותך אל המקום".

חיים שלום לא ידע את נפשו, טוב לבה של הפקידה האלמונית לא מצא חן בעיניו, הוא כבר למד ש"חסד לאומים חטאת" כל עוד זה במסגרת בית החולים, עוד ניתן היה לומר שהנהלת בית החולים התחשבה בו ונתנה לו את האופציה להתארגן, אבל שפקידת מיון שחיה על משכורתה הולכת להיות נדיבת לב כזו, עד כדי לתרום לו מכיסה שני ימי הארחה על חשבונה, אינו מוצא חן בעיניו.

הוא החליט לוותר על ההצעה הנדיבה ולהסתדר בכוחות עצמו. הוא חשב על הרעיון ללכת לשכונת "שערי חסד" רגלית הוא יחפש את משפחת לוי היקרה, אולי הם עדיין חיים בשכונה, הם יעזרו לו להסתדר עד שיגיע אל המנוחה ואל הנחלה.

"תודה רבה לכם על ההצעה הנפלאה, אבל נמלכתי בדעתי, אני חושב להסתדר לבד. תביאו לי את תעודת השחרור ואצא בכוחות עצמי".

"אוקי איך שתרצה, יש לך עשרים דקות זמן להתארגן, עוד מעט צריכים לארגן את החדר לחולה אחר שנמצא במסדרון, אז אתה מתבקש לעשות זאת בזריזות"

"תוכלו להביא לי את הבגדים בהם הגעתי לבית החולים".

"אין לי מושג היכן הם, אני בצוות הרפואי ולא טיפלתי בקבלה שלך, אבל אגש אל המיון ואשאל את פקידת הקבלה, אולי יש לה מושג היכן נמצאים בגדיך. אני לא מבטיח לחזור אליך, אבל אדאג שיהיה מישהו שיטפל בענייך".

הרופא יצא בזריזות ולא שב עוד.

חיים שלום המתין יותר מחצי שעה, הוא היה במתח אדיר, כל רגע דומה בעיניו כחצי שנה, לבסוף הוא ראה שני גברים זרים נכנסים לחדר, אחד מהם ניגש אליו ושאל אותו האם הוא חיים שלום פינקלשטיין.

חיים שלום רעד בכל גופו, האינטואיציה (חוש פנימי) אמרה לו שכונתם אינה טובה, אבל הוא לא ידע איך להתייחס אליהם.

"קיבלנו מידע שאתה לא מסודר במיקום ראוי לחורף הירושלמי הכבד, באנו לכן לעזור לך, יש לנו בית הארחה די נוח לא הרחק מכאן, זה מקום שבשעתו הוקם להומלסים ולכל מיני אומללים מהסוג הדומה, תשהה שם מספר ימים עד שתסתדר בכוחות עצמך".

חיים שלום הסתכל עליהם במבט חריף, הם לא נראו לו כמלאכי רחמים, החיוך שעל פניהם לא שפע טוב לב, במוחו עברה מחשבה כי כונתם ל"מגרש הרוסים" שהוקם לפני מאה שנה על ידי הכנסייה הרוסית הפרובוצלבית עבור הצליינים הרוסיים שבאו לדאוג למקומות שלהם ולהשתלט על כל המקומות הקדושים שבירושלים, הם הקימו קומפלקס בנינים ענק ששימש אותם לכל מיני מטרות, בהמשך הזמן נהפך חלקו לבית מעצר על ידי המשטרה המנדטורית שהשתלטה על המקום.

כל אסירי המחותרות עברו שם טיפול, לא תמיד לטובה, היה שם מקום ששימש ל"גרדום" אבל כמעט ולא נעשה בו שימוש, כשהיו צריכים להמית שלחו אותם למקום אחר, שני אנשי מחתרת פיינשטיין וברזני שהיו אמורים להעלות על הגרדום במקום התאבדו יום אחד לפני כן, לחיים שלום לא היה ספק בכונתם, הם רוצים לשכן אותנו במקום ההוא.

הם באו לעצור אותו כדי לתת לו טיפול טוב כיאה לעריק, מישהו הסגיר אותו לידי המשטרה הצבאית שמחפשת אותו כבר זמן רב מאד, כנראה שעלו על פרטיו עוד קודם לכן, הם המתינו בשקט עד לרגע שעליו לצאת מבית החולים וכעת באו לקחתו עמם לכלא, שני הצדיקים הללו הינם אנשי מ"צ, כדי שלא לעורר סקנדלים באו בתחפושת אזרחית.

גופו התנגד לך, מחשבה עלתה במוחו, אולי הוא מקים צעקה ועושה בלגן רציני, הוא עדיין נמצא בשטח בית החולים ואי אפשר לקחת אותו בעל כורחו, הוא שומע כעת אנשים שעוברים במסדרון לא הרחק, אולי יצעק כעת? ק' הם יבואו לעזרה, הם לא יתנו לחטוף אותו לעין כל.

אלא ששני האנשים היו מוכנים לסיטואציה הזו, אחד מהם ניגש אל חיים שלום ואחז בכתפו בחוזקה.

"מולי פלד היקר, המכונה כעת חיים שלום פינקלשטיין, אתה מבין שאנחנו יודעים בדיוק מי אתה ואנחנו מכירים את כל התחבולות שלך לחמוק מידי הבלשים שלנו היינו כבר בכל התרגילים שלך, לכן נאמר לך שאנחנו לא מתפעלים מהדיבורים שלך. נאמר בקצרה, אתה עריק מהצבא ובהתאם לך עלך לרצות את הדין.

אנחנו מבקשים ממך לא להתנגד, יש ברשותנו נשק בכיסנו ואנחנו יכולים להשתמש בו אם נצטוך, אתה אפילו לא תרגיש כשהכדור יפלח את ראשך העדין לשניים, לכן אנחנו מבקשים ממך, תהיה בשקט כשנצא איתך, יש לנו בשבילך חבילת בגדים פשוטה, אתה תלבש את הבגדים ותצא בצורה רגילה עם ארשת נינוחה, כיאה למחלים שחברים טובים באים לאסוף אותנו."

הם הוציאו מתיק שבידם בגדים אזרחיים והניחו זאת על המטה, הם יצאו לרגע מן החדר כדי לאפשר לו ללבוש את הבגדים בצניעות. חיים שלום התקרב לחלון ובדק במהירות, האם הוא יכול לנצל את הזמן הפנוי ולברוח דרך החלון, אך כשהתקרב אל החלון שמע את אחד הבחורים רץ במהירות לעברו, הלה תפס אותו בחזקה ועצר בעדו מלטפס אל החלון.

"אם תתחכם נוציא אותך כאסיר כפות באזיקים, האם זה ימצא חן בעיניך יותר?! עדיף לך לצאת כאדם משוחרר בלי למשוך את העין, גם מצבך ייטב לך בעתיד, אם לא תתנגד, כל אלו שהתחכמו איתנו שילמו מחיר יקר מאד, יש לנו פצינט חמוד שהתעקש והלך איתנו ראש בראש, הוא גרם לעצמו שישב בכלא עוד עשר שנים מיותרות."

חיים שלום הבין שהפסיד את המערכה, עליו להיכנע לפני שיעשו בו שמות, עד עתה שיחק לו מזלו, אבל עתה שיחק בו מזלו, הגיע הרגע בו המשטרה הצבאית הניחה עליו את ידיה, הם חיכו לו בסבלנות עד שיבריא כדי שיוכלו לטפל בו בשיטות שלהם.

הוא ביקש שיתנו לו לקחת את שקית התפילין שלו עליו הוא לא מוותר, הם הנהנו להסכמה, חיים שלום התלבש בבגדים שנתנו לו וקץ יצא מבית החולים. בחוץ המתינה לו מכונית שהייתה במצב התנעה, הם הושיבו אותו מאחור, כשלידו יושב בחור נוסף ששמר שלא יעשה צעד מטופש בניסיון בריחה מהמקום. הם עשו זאת בצורה נקיה וחלקה, כך לא הבחין איש ביציאה המהירה.

כעבור מספר דקות הגיעו למגרש הרוסים, שם היה בית המעצר המפורסם לשמחה השלב הראשון לפני השיפוט היה נעוץ במקום, כבר מרחוק הבחין במבצר האימתני שהיה בנוי היטב ערוך לכל סוגי פריצה מבחון, נראה שמי שנכנס למקום יקשה עליו לברוח, ככל שהתקרב למקום חש את הפחד גואה בקרבו, מראה הזקיפים שנועו מסביב כשחלקם מצוידים בכלבי שמירה אימתניים, מגזע כלבי הרועים הגרמני שיודעים להטיל מוֹך על הבריות, הביא אותו לרעוד בכל חלקי גופו דומה שהקדחת הישנה חזרה אליו, כל גופו הזיע ורטט עד שכמעט שהבלשים יכלו לשמוע זאת, לחיים שלום זה לא הציק במיוחד הוא התרכז בבעיות החדשות, עוד פרק קשה בחייו מתחיל עכשיו, השאלה כמה זמן תתמשך התקופה ומתי יצא לגאולה.

עוד לפני שיצאו מהרכב אזקו את ידיו ואת רגליו, כדי שלא יוכל לנסות להתנגד, למעשה לא היה כל צורך בכך, המקום היה מלא באנשי שב"ס, לא היה לו סיכוי לברוח מהמקום. עטית האזיקים הייתה, אקט השפלה שנועד לשבור את רוחו עד דכא.

הוא הוכנס אל פקיד הקבלה אדם קשוח למראה שנראה כחצי גוליית, רוחב גופו החסון כשני אנשים וידיו עשויים "עשת פלדה" שריריו מקומרים ובוולטים, ניתן היה להניח עשר זוגות תפילין במקום, חיוכו היה מפחיד ביותר, הוא נראה סדיסט מושלם, דומה היה לאחד מקלגסי הנאצים ימ"ש הידועים לשמחה, הוא לא היה בטוח אם זה שמולו אינו אחד מאנשי המאפיה או אולי נאצי לשעבר שהתגייס לשב"ס.

"וואלקאם טו זירעאל גייל- ברוך הבא לצל קורותינו בכלא הישראלי. אתה לא יודע עד כמה שאנו שמחים לקבל אותך, אתה תהיה הכתר לראשנו, יהיה לך כאן בית הארחה מאד טוב, הכל על חשבון משלם המיסים הישראלי, רק שצריך לזה מחיר מסוים לא רציני במיוחד. אתה מתבקש למסור לנו את כל הפרטים שלך במדויק, עלך למלא את הגיליון ולא לחסר אף פרט חשוב, אין צורך להבהיר שהעלמת מידע תגרור עונשים בהתאם."

חיים שלום מסתכל בשאלון ורואה את הבראך בגדול, יש שם מספר שאלות מביכות ביותר שעדיף לא לענות עליהם. הוא הכין את עצמו למצב הזה, עוד מהרגע הראשון לפני שיצא מבית החולים, כשתפס את חומרת מצבו, ידע שאין לו דרך אחרת, רק לעבוד בדרך שהוא בחר.

"אני מצטער מאד, אין ביכולתי לענות על השאלון הזה, הרבה מהפרטים לא נוגעים אלי, אין לי מה להסתיר, אבל אני לא יודע בכלל מי אני בעצמי?" ענה חיים שלום כולו רועד מהתגובה האמורה להגיע מהר האדם.

"חחחח בדיחה יותר מוצלחת מזו לא שמעתי...זה לא שאני לא שומע בדיחות, כבר שמעתי הרבה מאד אחת מהן לא שכחתי, ועל כך אני יכול להעיד, אף אחת מהן לא התחרתה עם הבדיחה הזאת" רעם חצי גוליית בצחוק שדמה יותר למטח פגזים בינוני.

נראה היה שאכן החוקר מרצה מהבדיחה עד מאד, פרצי הצחוק שהפיק גופו האדיר לא נגמרו, כל רגע הבין יותר עומק ונהנה מחדש מהברק של ההומור המושחז, מעולם לא נתקל בסוג התחמקות כל כך מוצלח, הוא כבר נמצא במקום חמש שנים, היו הרבה ניסיונות להערים עליו, להעמיד פנים מטומטמות מבלבלות או בומיות, או כל סוג אחר של בריחה, אבל איש לא בא עם כזה סיפור מקורי, זה נשמע כל כך שובב וטוב והביא אותו לזרום עם זה.

"אני אמליץ עליך להיות "ליצן החצר" אין לנו סחורה טובה, אתה תעשה זאת הכי מוצלח, אני אהיה המאזין הקבוע לך".

"אני לא מנסה להמציא בדיחות, אני אומר את המציאות הפשוטה, עברתי "בלאק אאוט" איבדתי את הזיכרון של התקופה האחרונה, אתה יכול לשאול בבית החולים ביקור חולים יש שם כמה אנשים שיאשרו שעברתי עקב המחלה הקשה שלי "בלאק אאוט" חסרים לי המון חלקים בפאזל שלי ולכן אין סיכוי שאוכל לענות על השאלון שלכם".

"טוב.. כרגע תמלא את הפרטים שאתה כן זוכר, את היתר נראה לסדר בהמשך, יש לנו את הדרכים שלנו איך להשיב לך את כל פרטי הזיכרון, אבל אנו לא ממהרים לשום מקום, בינתיים תקבל חדר חמוד כראוי ל"ליצן חצר" מהסוג הלא קלאסי".

הוא הובל לחדר בו קיבל בגדי אסיר מלכותיים, הוא התבקש ללבוש את הבגדים, לא היה מה לקחת ממנו, חיים שלום הגיע בלי שום פריטים מבית החולים, מלבד הבגדים שנתנו לו צוות הבלשים שהביאוהו למקום.

בבת אחת הוטל חיים שלום לתוך מצב חדש אותו לא חווה מעולם, הוא כבר חווה שירות בצבא עם רדיפה של טרוריסט, לאחר מיכן בריחות וטלטולים, שינה במחסן טחוב לחלוטין, פחד עצום במשך חודשים ארוכים, כשאין לו מושג מה יהיה בעתיד, הוא גם חווה את המשברים שעבר מההתנתקות מהמשפחה, זה כעשר שנים שהוא ללא משפחה.

אבל עתה הגיע לשיא שפלותו, הוא עומד להיות אסיר למשך כמה שנים טובות, אין לו מושג אם ישפטו אותו על העריקה בלבד, או שיוסיפו לו כקומפוט גם את העלילה המבישה שקשרה אותו עם רצח בנג'ל. הוא רק בראשית הדרך והוא כבר קרוב לגיל שלושים ולא עשה דבר למען הקמת בית בישראל, הסיכוי שיוכל לצאת מהכלא בלי משפט קשה, אפסי לחלוטין, הוא עומד לשבת תקופה ארוכה מאד, יתכן שאת מיטב שנותיו יעשה שם, וכשיצא כבר יהיה ראשו אפור או לבן לחלוטין, סביר להניח שבמצב כזה לא יוכל להקים בית בישראל, מה יצא לו מכל החלומות שחלם, גורנישט מיט נישט- אפס וכלום.

אם היה יכול היה מבקש לפרוץ בבכי אדיר, אבל הוא היה כל כך כאוב וחלוש שאף את הדבר הזה לא היה מסוגל לעשות.

חבטה איתנה עקרה אותו ממחשבותיו הקשות, שני אנשי שב"ס שתקניים באו לקחת אותו לחדרו המלכותי, הוא הובל במסדרון כשידיו כפותות מאחוריו, הסוהרים גררו אותו ברגליו כשק תפוחי אדמה כי חיים שלום לא היה מסוגל לילך.

בקצה המסדרון עמד החדר שיועד לו, כשראה את חדרו הצר שהיה חף מכל ריהוט, רק ארבעה מיטות שטוחות על הארץ בלי ארון להניח דברים או ביגוד. בקצה החדר היה משהו שרמז לאיזשהו ארגז קטן שאמור לשמש כביכול כשולחן לכל האסירים, חש מחנק בגרונו, מבט נוסף חשף את הדמויות המתוקות שמאיישות את החדר, טיפוסים שממש לא רצה להכיר בשום מקום.

ברגע זה הבין שיהיה לו 'בית הבראה' מעולה משם יגיע לבית חולים לחולי נפש, רוח נכאים כבשה אותו כליל, הוא חש שכל מה שהצליח לרכוש בימים האחרונים בבית החולים תודות לטיפולו המסור של ר' ברוך ניוירטה ירד כמעט לתהום, חיים שלום לא היה צריך להתאמן הרבה כדי לשקוע בערפילים, הבאלק אאוט יהיה תוצר אמיתי של המקום.

"תכירו נא חברים את חברכם החדש מולי פלד או חיים שלום פינקלשטיין, הזהות ממש לא משנה, קבלו אותו בסבר פנים יפות ותשתדלו להנעים את שהותו הקצרצרה בבית הארחה הנהדר שלנו" אמר אחד הסוהרים לחברי החדר שהתרעמו על שיש אורח חדש שיחלוק את חדר ויצמצם את מרחב מחייתם.

הסוהרים הראו לחיים שלום את מיטתו והניחו את נרתיק התפילין על הארגז, הם יצאו מהחדר וסגרו את הדלת כשהמנעול מרעיש שלוש פעמים, להסיר כל ספק של בריחה. חיים שלום כבר חבר מן המניין בתא המעצר המהולל, עתה נותר לבדו מול שלושה פראי אדם שסקרו אותו מכף רגל עד ראש, הם החליטו להבהיר לו את כללי הכלא וכללי החדר.

אחד מהאסירים ניגש אליו וטפח לו על שכמו ואחר סטר על לחיו אחת ושתיים, חיים שלום נפל על המיטה שלצידו מבועות מפחד, אם זו מחוות הידידות שלהם אז הוא במצב מאד מסוכן.

"חחח איזו נמושה אתה, ממש כלומניק, צחק אותו אסיר ברע לב מופגן, מה שאתה עובר אצלנו עוברים כולם, איש לא נפל ממקומו, כולם מקבלים את זה בשמחה, זו פשוט הדרך שלנו לקבל אורח חדש, לתת לו הרגשת "עמו אנוכי בצרה" אנו רוצים שתרגיש את הטעם המתוק לשהות בצל אסירים מפורסמים, אתה חושב שנכנסים לחברה שלנו בלי לשלם דמי חבר? אין כזה דבר, היינו נותנים לו עוד קורס מזורז נוסף, אבל נראה לנו שאתה פשוט עשוי מחמאה, אז אין לנו ברירה אלא להתאים את עצמנו לך.

"תן גם לי לדבר" פנה אסיר שני שמראהו לא הסתיר שהוא בן דוד מבני דודינו הידועים לטוב ולמוטב, הוא ניגש אל חיים שלום ולחץ את ידו הימנית תוך שמעקם אותה לחלוטין, אם היה מעמיק את הלחץ היה תולש אותה מגופו או משתק אותה לחלוטין.

צעקת כאב חזקה נפלטה מחיים שלום בלי שיוכל לכבוש אותה.

"אי מה אתה צועק? סך הכל באתי לתת לך כאפה קטנה של "סאלם עליכום יא חווג'ה- שלום עליכם אדוני. הצטחק הרשע וחשף את שיניו הצהובות מרוב עשן לרווחה, החיך הזכיר את הזאב לפני שעומד לטרוף את הכבשה האומללה.

